

Steunpunt WAV
Draaischijf voor arbeidsmarktinformatie

Mobiliteit op de arbeidsmarkt meetbaar maken

De mogelijkheden van het Datawarehouse Arbeidsmarkt en
het PMBA-bestand: enkele illustraties

Seppe Van Gils
Mieke Booghmans

April 2004

WAV-Rapport

Steunpunt Werkgelegenheid, Arbeid en Vorming
Interuniversitair samenwerkingsverband
E. Van Evenstraat 2 blok C – 3000 Leuven
T:32(0)16 32 32 39 F:32(0)16 32 32 40
steunpunt@wav.kuleuven.be
www.steunpuntwav.be

Inhoudstafel

Inleiding	3
DEEL 1 EVEN KENNISMAKEN	6
1. Het Datawarehouse Arbeidsmarkt	6
1.1 Inleiding tot het Datawarehouse Arbeidsmarkt	6
1.2 Nomenclatuur van socio-economische posities	7
1.3 Mogelijkheden en beperkingen	7
2. Panel Mobiliteit Bevolking op arbeidsleeftijd	10
2.1 Situering en beknopte beschrijving van het bestand	10
2.2 Mogelijkheden en beperkingen	11
DEEL 2 ILLUSTRATIES BASISTOEPASSINGEN DATAWAREHOUSE	13
Inleiding	13
1. Arbeidsmarktmobiliteit	13
2. Jobmobiliteit	14
3. Combinatie arbeidsmarkt- en jobmobiliteit	15
4. Arbeidsmarktmobiliteit vanuit een RVA-statuut	15
DEEL 3 ILLUSTRATIES PMBA-BESTAND	18
Inleiding	18
1. De verdeling naar statuut	18
1.1 De verdeling in het 2 ^e kwartaal van 1998	18
1.2 Evolutie tussen het 2 ^e kwartaal van 1998 en het 3 ^e kwartaal van 2000	20
2. Wie blijft er voltijds werken?	21
3. Verschuivingen tussen werk en werkloosheid	22
4. Analyse van loongegevens in het PMBA-bestand	24
5. Analyse van de stromen in en uit het zelfstandige statuut	27
5.1 De groepen naast elkaar gezet	28
5.2 De blijvers en de stoppers	29

Inleiding

In de theorie van de *transitionele arbeidsmarkt* staat het fenomeen *mobiliteit op de arbeidsmarkt* centraal. Met de analyse van dit fenomeen wordt het dynamische karakter van de arbeidsmarkt in kaart gebracht. Schoolverlaters komen als nieuwelingen op de arbeidsmarkt, pensioengerechtigden verlaten deze, anderen verlaten vroegtijdig de arbeidsmarkt via o.a. het brugpensioenstelsel, sommige loontrekkenden trekken zich terug in loopbaanonderbreking en nog anderen veranderen van werk.

Verdere uitwerking van de theorie van de transitionele arbeidsmarkt en het concept mobiliteit op de arbeidsmarkt staat of valt met de beschikbaarheid van statistisch materiaal waarmee de stromen op de arbeidsmarkt in kaart kunnen worden gebracht. Het is nodig om met behulp van dynamische statistieken adequate informatie te vergaren die de verschillende stromen op de arbeidsmarkt duidelijk in beeld kunnen brengen. Een van de bronnen die hiervoor gebruikt kan worden is de Eurostat Labour Force Survey. Deze bevraging bevat een retrospectieve vraag die peilt naar de arbeidsmarktsituatie één jaar voor de enquête. Daarnaast kan ook worden gewerkt met panel-surveys (zoals het Europese huishoudpanel), waarin een groep personen een bepaalde periode in de tijd wordt gevolgd, zodat de (arbeidsmarkt)loopbaan van de respondenten in kaart kan worden gebracht.

Een andere mogelijkheid betreft de statistische verwerking van administratieve data. Op dit gebied is er de laatste jaren in België heel wat vooruitgang geboekt met de constructie van het 'Datawarehouse'. In dit Datawarehouse is een koppeling gemaakt van de belangrijkste informatie uit de administratieve bestanden van de Sociale Zekerheid. Alle inwoners die gekend zijn bij een van de Belgische socialezekerheidsinstellingen, zijn opgenomen in het Datawarehouse. De opzet van deze paper is de voorstelling van het Datawarehouse en de bespreking van de manier waarop het een belangrijk instrument kan vormen voor analyses met betrekking tot mobiliteit op de arbeidsmarkt.¹ In een *eerste deel* worden de opbouw, de mogelijkheden en de beperkingen van het Datawarehouse besproken. Omdat het volledige bestand zeer uitgebreid is en omwille van juridische redenen en redenen van privacybescherming, kunnen de data van het Datawarehouse niet vrij ter beschikking worden gesteld. Daarom wordt er gewerkt met een systeem van basistoepassingen waarin een aantal tabellen gemaakt worden waarbij het aantal mogelijke kruisingen en/of het detail van de verdeling toeneemt met de grootte van het geografische niveau. Daarnaast is het mogelijk een gegevensaanvraag op maat te doen.

Zo bevat het Datawarehouse basistoepassingen voor de analyse van mobiliteit op de arbeidsmarkt. Een eerste toepassing heeft betrekking op *arbeidsmarkt mobiliteit* (eventuele verandering van socio-economisch statuut), een tweede toepassing behandelt *job mobiliteit* (eventuele verandering van job) en een derde toepassing betreft arbeidsmarkt mobiliteit vanuit een RVA-statuut.² Deze basistoepassingen zullen worden besproken en uitgewerkt met behulp van een concreet voorbeeld van analyse in *deel 2*.

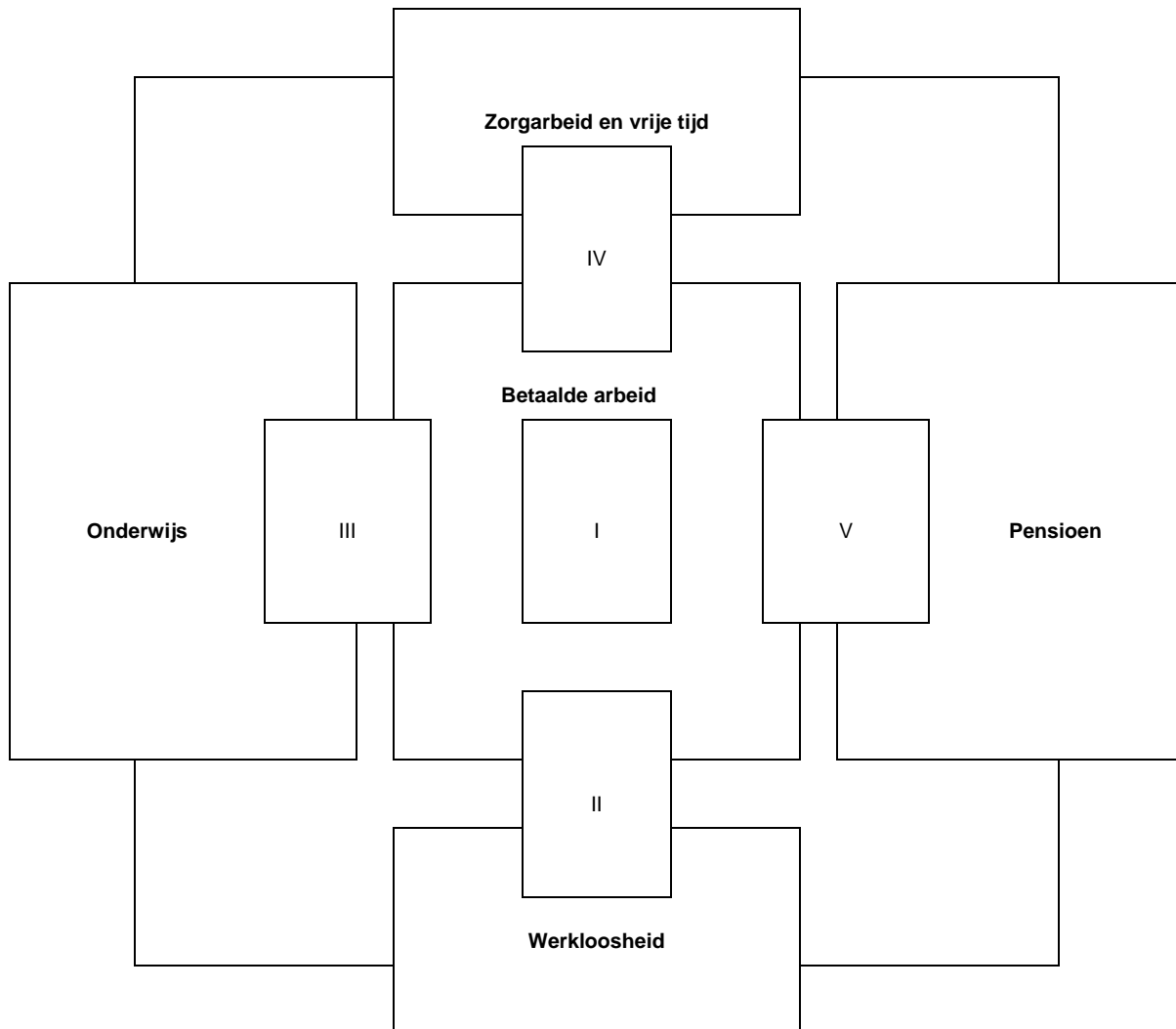
¹ Deze paper was mogelijk dankzij financiering vanwege de Vlaamse regering (Programma VIONA, Beleidssteunpunt) en vanwege de federale overheid, POD Wetenschapsbeleid, Programma Agora, Project Kwaliteit van de Arbeid.

² In het Belgische socialezekerheidsstelsel is de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (RVA) belast met de organisatie van de werkloosheidsverzekering, wat de toekenning van een vervangingsinkomen inhoudt aan onvrijwillig werklozen en andere daarmee gelijkgestelde categorieën.

Daarnaast is er in het kader van een federaal gefinancierd onderzoeksproject³ een steekproef getrokken (verder PMBA-bestand genoemd) uit het Datawarehouse van de bevolking op arbeidsleeftijd. Deze steekproef werd getrokken voor het tweede kwartaal van 1998 en de personen in de steekproef werden vervolgens ieder kwartaal opgevolgd tot en met het derde kwartaal van 2000. De steekproefgrootte bedraagt 609 971 personen. In het *derde deel* van deze bijdrage geven we een overzicht van de mogelijkheden van de steekproef om mobiliteit op de arbeidsmarkt in kaart te brengen. Het transitionele arbeidsmarktconcept van Günther Schmid geeft aan welke transitie op de arbeidsmarkt mogelijk zijn.

Het model van de transitionele arbeidsmarkt, afgebeeld in figuur 1, omvat in essentie twee typen grootheden: voorraadgrootheden (hoeveel individuen bevinden zich op een bepaald moment in een van de onderscheiden domeinen/segmenten?) en stroomgrootheden (hoeveel individuen zijn in een bepaalde periode van het ene domein verhuisd naar het andere?). De vijf essentiële transitie zijn die (I) tussen voltijdse en deeltijdse arbeid, (II) tussen werk en werkloosheid, (III) tussen opleiding en werk, (IV) tussen betaalde arbeid en (onbetaalde) vrije tijd of zorgarbeid en (V) tussen betaalde arbeid en pensioen.

³ Project: Arbeidsmarktmobiliteit. Ontwerpen meetinstrument, Programma Sociale Cohesie. Dit is een onderzoeksprogramma van de federale Belgische overheid, georganiseerd en beheerd door de Diensten voor Wetenschappelijk Onderzoek.

Figuur 1. Het 'transitionele arbeidsmarkt'-concept van Günther Schmid

Niet alle hierboven vernoemde stromen op de arbeidsmarkt kunnen worden besproken met behulp van het PMBA-bestand. Mobiliteit tussen voltijds en deeltijds werk (I) van de loontrekkenden kunnen we in kaart brengen. Hetzelfde geldt voor de stromen tussen werk en werkloosheid (II), met deze uitzondering dat we enkel die werklozen kennen die een uitkering van de RVA (Rijksdienst voor Arbeidsbemiddeling) ontvangen. Omdat het Datawarehouse enkel informatie bevat over de beroepsbevolking, en niet over de niet-beroepsactieven, is het niet mogelijk om stromen tussen betaalde arbeid en onderwijs in kaart te brengen. Wat betreft de mobiliteit tussen betaalde arbeid en zorgarbeid/vrije tijd (IV) kunnen we maar een beperkt deel van de verschuivingen in kaart brengen. Enkel de beweging van betaalde arbeid naar een voltijdse loopbaanonderbreking (en andersom) kan worden weergegeven. Het einde van de loopbaan met de evolutie van betaalde arbeid naar pensioen (V) kan (voorlopig) ook maar voor een beperkt deel worden beschreven. Enkel de verschuiving naar het voltijdse brugpensioen kan worden in kaart gebracht. In de toekomst zal dus ook het einde van de loopbaan beter in kaart kunnen worden gebracht, want er is inmiddels een project opgestart om de gegevens van het pensioenkadaster te koppelen aan het Datawarehouse..

DEEL 1 EVEN KENNISMAKEN

1. Het Datawarehouse Arbeidsmarkt

1.1 Inleiding tot het Datawarehouse Arbeidsmarkt

Het Datawarehouse 'Arbeidsmarkt' werd opgezet op vraag van een aantal socialezekerheidsinstellingen en wetenschappers. De bedoeling was een databank te creëren waarin een aantal sociale gegevens waarover deze instellingen beschikking hebben, permanent zouden worden gekoppeld om zo vlotter toegankelijk te zijn voor wetenschappelijk onderzoek.⁴

Dat Datawarehouse heeft een dubbel voordeel. Enerzijds wordt het mogelijk om *vlot en tegen een minimale kost toegang* te krijgen tot gegevens over de socio-economische positie van de bevolking. Anderzijds kunnen zeer verscheiden en gedetailleerde *statistieken* worden gegenereerd over het functioneren van de arbeidsmarkt. Om deze gegevens vlot toegankelijk te maken werd er een aantal basisstatistieken aangemaakt die illustreren wat mogelijk is met het Datawarehouse en die de meest gevraagde variabelen bevatten. Deze basisstatistieken zijn voor iedereen toegankelijk. Specifieke statistieken (op maat) kunnen worden aangevraagd.

De basis voor de koppeling is het '*identificatienummer sociale zekerheid*', een uniek identificatienummer waarover alle personen die bekend zijn bij de Belgische socialezekerheidsinstellingen beschikken (dit nummer wordt gecodeerd en geanonimiseerd in het Datawarehouse). De personen zijn dus de belangrijkste *statistische eenheid*. Gezien voor de personen in loondienst ook de kenmerken van het arbeidsregime, de werkgever en het arbeidsvolume in het Datawarehouse zijn geïntegreerd, zijn ook statistieken van arbeidsplaatsen, werkgevers en arbeidsvolume mogelijk.

De *populatie van het Datawarehouse* bestaat uit alle personen die in de loop van een kwartaal gekend zijn door één van de betrokken instellingen. Ook aanwezig in de populatie van het Datawarehouse zijn de gezinsleden van deze personen (voor zover ze niet zelf gekend zijn bij een van de deelnemende instellingen). Van deze gezinsleden kennen we enkel het geslacht, de leeftijd, de woonplaats, en hun relatie tot het gezinshoofd.

In termen van de beroepsbevolking bevat het datawarehouse dan ook de meerderheid van de werkende inwoners van België en een groot deel van de werkzoekenden in België. Bij de werkenden ontbreken vooral de loontrekkenden die werken bij een werkgever die niet bijdrageplichtig is ten aanzien van de Belgische sociale zekerheid, ondermeer de grensarbeiders die in het buitenland werken. Van de totale werkzoekende populatie blijven de personen die niet rechtstreeks of onrechtstreeks een werkloosheidsuitkering ontvangen buiten het gezichtsveld van het Datawarehouse. Vanuit elke deelnemende socialezekerheidsinstelling wordt een uitgebreide lijst *variabelen* aangeboden in het Datawarehouse. Daarnaast worden ook nog een aantal '*afgeleide variabelen*' gecreëerd, zoals bijvoorbeeld de socio-economische positie of het aantal jobs van een persoon.

⁴ De betrokken socialezekerheidsinstellingen zijn het Rijksinstituut voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering (RIZIV), de Rijksdienst voor Kinderbijslag van Werknemers (RKW), het Rijksinstituut voor de Sociale Verzekering van Zelfstandigen (RSVZ), de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ), de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid voor Plaatselijke en Provinciale Overheden (RSZPPO), en de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (RVA). De koppeling gebeurt op de Kruispuntbank Sociale Zekerheid (KSZ); de Maatschappij voor Meconografie (SmalS-MvM) staat in voor de informatietechnische ondersteuning, voor de wetenschappelijke ondersteuning van het project wordt een beroep gedaan op het Steunpunt Werkgelegenheid, Arbeid en Vorming en het Point d'Appui Travail Emploi Formation.

1.2 Nomenclatuur van socio-economische posities

Op basis van de informatie uit de deelnemende socialezekerheidsinstellingen kan een gedetailleerde verdeling van de populatie in het Datawarehouse naar socio-economische positie worden opgemaakt. Afhankelijk van de positie op of naast de arbeidsmarkt wordt de populatie ingedeeld naar werkend, werkzoekend, niet-beroepsactief of onbekend. Hierbij wordt telkens de situatie op de laatste dag van het kwartaal in aanmerking genomen.⁵

De nomenclatuur van deze socio-economische posities is hiërarchisch opgebouwd en kan worden uitgesplitst tot op 5 digit-niveau (zie bijlage B1.1). Op die manier is een verregaande opsplitsing binnen de vier hoofdcategorieën mogelijk. Hierbij worden de nieuwe mogelijkheden van het Datawarehouse ten volle benut door posities in kaart te brengen waarvoor verschillende socialezekerheidsinstellingen informatie aanbrengen (bv. werkend in loondienst en als zelfstandige). In onderstaande tabel wordt ter illustratie deze nomenclatuur weergegeven tot op 3 digits.

Tabel 1. Datawarehouse. Overzicht van de socio-economische nomenclatuur, 18-64 jaar (België; 2de kwartaal 1998)

(n)	(%)	Code + toelichting van de socio-economische positie
5 905 276	100	<i>Totaal</i>
3 704 142	62,7	1. Werkend
2 990 375	50,6	1.1. Werkend in loondienst
2 873 600	48,7	1.1.1. Werkend in één job in loondienst
116 775	2,0	1.1.2. Werkend in meerdere jobs in loondienst
547 846	9,3	1.2. Werkend als zelfstandige
513 550	8,7	1.2.1. In hoofdberoep
20 884	0,4	1.2.2. In bijberoep
13 412	0,2	1.2.3. Werkend als zelfstandige na pensioenleeftijd
43 141	0,7	1.3. Werkend als helper bij een werkgever met zelfstandigenstatuut
42 295	0,7	1.3.1. Werkend als helper in hoofdberoep
354	0,0	1.3.2. Werkend als helper in bijberoep
492	0,0	1.3.3. Werkend als helper na pensioenleeftijd
122 780	2,1	1.4. Werkend in loondienst en in zelfstandigenstatuut
111 615	1,9	1.4.1. Voornaamste job wordt uitgeoefend in loondienst
11 165	0,2	1.4.2. Voornaamste job wordt uitgeoefend in zelfstandigenstatuut
374 613	6,3	2. Werkzoekend met tussenkomst van de RVA
250 493	4,2	2.0.1. Werkzoekend na voltijdse tewerkstelling
101 447	1,7	2.0.2. Werkzoekend na studies, gerechtigd op wachtuitkering
22 554	0,4	2.0.3. Werkzoekend na een vrijwillig deeltijdse job
119	0,0	2.0.4. Werkzoekend na studies, gerechtigd op overbruggingsuitkering
0	0,0	2.0.5. Werkzoekend zonder uitkering (nieuw statuut)
276 794	4,7	3. Niet beroepsactief (met tussenkomst van de RVA)
117 438	2,0	3.0.1. Voltijds bruggepensioneerd
17 163	0,3	3.0.2. Voltijdse loopbaanonderbreking
142 193	2,4	3.0.3. Vrijstelling van inschrijving als werkzoekende
1 549 727	26,2	4. Onbekend
1 191	0,0	4.0.1. Geschorste werkzoekende
1 548 536	26,2	4.0.2. Andere

Bron: KSZ-DWH Arbeidsmarktgegevens (Bewerking Steunpunt WAV)

1.3 Mogelijkheden en beperkingen

De gegevensbestanden van de deelnemende socialezekerheidsinstellingen worden aan elkaar gekoppeld via het (gecodeerd) persoonlijk identificatienummer dat elke persoon heeft bij de sociale zekerheid (INSZ).

⁵ Niet alle socialezekerheidsinstellingen hanteren deze benadering. Voor de RVA bijvoorbeeld volstaat het dat een persoon 1 dag werkloos is geweest om als werkloze te worden geteld, terwijl die persoon in het Datawarehouse op de laatste dag van het kwartaal werkloos moet zijn om tot de werkloze populatie te worden gerekend.

Op die manier worden dubbeltellingen van personen die in meerdere bestanden voorkomen, vermeden. Een persoon bijvoorbeeld die als zelfstandige actief is en daarnaast ook een loontrekkende job uitoefent, wordt slechts éénmaal geteld en wordt ingedeeld in de categorie 'Werkend in loondienst en in zelfstandigenstatuut'. Op die manier kan een exactere bepaling van de omvang van *de beroepsbevolking* en zijn segmenten (loontrekkenden, zelfstandigen en werkzoekenden) verkregen worden.

Door de koppeling van gegevens doorheen de tijd kunnen voorheen niet of nauwelijks ontgonnen gebieden in het arbeidsmarktonderzoek verkend worden. Zo verkrijgen we een exact(er) zicht op de aard en de omvang van mobiliteit op de arbeidsmarkt en studies van de dynamische processen van intrede en uittrede op de arbeidsmarkt worden vlotter mogelijk.

Ten slotte gebeurt de geografische indeling op basis van de woonplaats van de persoon waardoor de gegevens tot op zeer gedetailleerd geografisch niveau (statistische sector - wijkniveau) beschikbaar zijn.

Een eerste belangrijke onvolledigheid betreft de populatie. Het Datawarehouse is gebaseerd op de administratieve gegevens van de Belgische instellingen voor Sociale Zekerheid. Dit betekent dat, wat de loontrekkende bevolking betreft, het Datawarehouse enkel gegevens bevat over de personen die in dienst zijn van een werkgever die aangifte moet doen bij de Belgische sociale zekerheid. Uitgaande grensarbeiders ontbreken, inkomende grensarbeiders zijn opgenomen. Ook zeelieden ontbreken. Daarnaast zijn er ook zelfstandigen die zichzelf niet moeten aangeven bij de Sociale Zekerheid. Van de werkzoekenden zijn dan weer enkel die personen gekend die rechtstreeks of onrechtstreeks een werkloosheidsuitkering ontvangen. Dit betekent dat we tot nu toe de totale beroepsbevolking nog niet kennen in het Datawarehouse. Maar het grootste deel van deze ontbrekende populatie behoort tot de niet-beroepsactieve bevolking. Vooral een groot aantal gepensioneerden zijn niet gekend. Daarnaast ontbreken ook de OCMW-steuntrekkers. In totaal omvat het Datawarehouse ongeveer 9 miljoen personen (op een totaal van 10 miljoen Belgen). Hiervan zijn er 7,5 miljoen gekend bij een van de socialezekerheidsinstellingen. Over de overige personen weten we enkel dat ze behoren tot het gezin van een die persoon gekend is bij een van de instellingen. In de toekomst zal het aantal gekende personen in het Datawarehouse toenemen door o.a. de koppeling van de databestanden met betrekking tot de pensioenen aan het Datawarehouse.

Daarnaast voldoen niet alle variabelen in het Datawarehouse aan de noden van het arbeidsmarktonderzoek. De gegevens zijn immers ingezameld vanuit een administratief doel en zijn daarom soms ontoereikend voor statistische en onderzoeksdoeleinden. Een treffend voorbeeld daarvan is de informatie over de *lokale bedrijfseenheden*, die niet beschikbaar is omdat gewerkt wordt vanuit een gecentraliseerde gegevensbank. Bovendien hanteert elke socialezekerheidsinstelling haar eigen logica en begrippen waardoor vergelijkingen tussen gegevens van verschillende instellingen niet altijd vanzelfsprekend zijn. Deze problemen zullen in de toekomst worden opgelost door twee projecten die van start gaan. Het project Multifunctionele Aangifte zal ertoe leiden dat iedere werkgever één geïntegreerde (electronische) aangifte doet die gebruikt wordt door alle socialezekerheidsinstellingen samen. Daartoe werden ook alle begrippen als 'loon', 'arbeidsdag', e.d. geharmoniseerd. Het project Kruispuntbank Ondernemingen zorgt ervoor dat iedere lokale bedrijfseenheid een uniek identificatienummer krijgt. Daardoor worden statistieken zowel voor ondernemingen als voor lokale vestigingen mogelijk.

Vervolgens zijn er een aantal belangrijke socio-economische gegevens die in het Datawarehouse eenvoudigweg ontbreken. Het Datawarehouse bevat bijvoorbeeld geen informatie over het *onderwijsniveau* van de betrokken personen. Dit zou gedeeltelijk opgelost kunnen worden door de onderwijsgegevens (en eventueel ook andere waardevolle informatie) van de socio-economische enquête 2001 op basis van het rijksregisternummer in het Datawarehouse te integreren. Ook de

koppeling met de Labour Force Survey kan over het onderwijsniveau (en eventueel ook over andere thema's) bijkomende informatie verschaffen.

Het Datawarehouse heeft vervolgens te kampen met het probleem van administratieve vertragingen. Dit probleem is inherent aan de manier waarop de data geregistreerd worden. Het is mogelijk dat personen die van het ene naar het andere statuut verhuizen, niet direct geregistreerd worden in hun nieuwe statuut in de administratieve bestanden van de betrokken socialezekerheidsinstelling. In het Datawarehousebestand blijken ze dan een periode van niet-beroepsactiviteit door te maken, terwijl dit in feite enkel een administratieve registratievertraging betreft binnen het oorspronkelijke bronbestand. Dit werd ons duidelijk bij een eerste analyse van de instroom in het zelfstandige statuut op kwartaalbasis.⁶ Een onverwacht hoog percentage was afkomstig uit de niet-beroepsactiviteit (15,9%).⁷ Als we de instroom jaar-op-jaar bekeken, zakte dit percentage aanzienlijk (5,6%). Een relatief groot aantal personen die uitstromen uit een of ander statuut (loontrekkend, UVW, ...) zijn dus eerst een, twee of drie kwartalen niet-beroepsactief om daarna in te stromen in het zelfstandige statuut.

De vertraging vinden we niet enkel terug bij de instroom in het zelfstandige statuut. Ook personen die instromen in de werkloosheid of het brugpensioen bevinden zich vaak binnen het Datawarehouse eerst een of meerdere kwartalen in de inactiviteit. Ook hier is geen eenduidige verklaring te vinden. Omwille van deze 'administratieve vertragingen' hebben we geopteerd voor een analyse op jaarbasis. Dit betekent bv dat we voor de analyse rond nieuwe zelfstandigen (zie deel 3) hun arbeidsmarktsituatie van een jaar voordien bekijken en voor de uitgestroomde zelfstandigen onderzoeken we hun arbeidsmarktsituatie een jaar later. Het is belangrijk te achterhalen welke deze administratieve onvolkomenheden zijn en op welke manier we deze in de toekomst kunnen verbeteren. Het is immers de bedoeling om met de analyses kennis te vergaren voor de uitbouw van een administratief databestand waar deze onvolkomenheden zo veel mogelijk uit zijn verdwenen of gecorrigeerd zijn.

Voor het meten van jobmobiliteit in het Datawarehouse worden we geconfronteerd met enkele andere problemen.

Hoe meten we een **job** ? De statistische eenheid van het DWH is de 'persoon' met een uniek identificatienummer (INSZ). Van de loontrekkenden hebben we gegevens over hun werkgever(s) (stamnummer). Een loontrekkende 'job' wordt in het DWH dan een combinatie van een werknemer (INSZ)-werkgever (stamnummer bij RSZ; pilootnummer bij RSZPPO). In basistoepassing 9 wordt er voor personen met meerdere jobs enkel gekeken naar de belangrijkste job zodat per persoon en per kwartaal één combinatie werkgever-stamnummer correspondeert.

Daarnaast kunnen er problemen rijzen bij het meten van **mobilititeit**. Iemand wordt als jobmobiel beschouwd wanneer hij verandert van job. Maar gezien we een job definiëren o.b.v. de combinatie werknemer-werkgever concipiëren we jobmobiliteit niet als een verandering van job, maar als een verandering van werkgever. Als de werknemer gelinkt wordt aan een andere werkgever dan is er sprake van jobmobiliteit. Daarbij moeten enkele belangrijke opmerkingen worden gegeven. In de eerste plaats wordt een werknemer die bij dezelfde werkgever verandert van job niet als jobmobiel gemeten. Het Datawarehouse laat enkel toe veranderingen van werkgever te meten. In de tweede plaats bevatten de RSZ- en de RSZPPO-data geen gegevens over de lokale bedrijfseenheden en

⁶ De stromen in en uit het zelfstandige statuut zijn geanalyseerd op basis van het PMBA-bestand. Dit wordt later in de paper uitgebreid besproken.

⁷ Op zich is dit geen hoog percentage instromers dat afkomstig is uit de niet-beroepsactiviteit. Maar gegeven het feit dat de oorspronkelijke steekproef in het tweede kwartaal van 1998 geen niet-beroepsactieven bevat, gaat het om een hoog percentage.

is de juridische werkgever (stamnummer) de invalshoek. Indien de werkgever meerdere bedrijfszetels heeft en/of meer dan één activiteit uitoefent, wordt de geografische ligging van de voornaamste bedrijfszetel en/of de hoofdactiviteit gebruikt.

Bovendien duikt bij het gebruik van administratieve bestanden om mobiliteit te meten onvermijdelijk het probleem van 'administratieve' mobiliteit op. Dat gebeurt wanneer het stamnummer van de werkgever wijzigt om administratieve of economische redenen (bijvoorbeeld als gevolg van een fusie of een overname). Zonder dat de werknemer van job verandert wijzigt zijn unieke relatie werknemer (INSZ)-werkgever (stamnummer) relatie zodat ze als jobmobiel worden beschouwd. Dergelijke veranderingen treden *collectief* op voor alle werknemers van de werkgever.

Opmerking: In de tabel over de jaar-op-jaarmobiliteit zijn ook de nacecodes van het eerste en vijfde kwartaal opgenomen. In geval van mobiliteit mogen we echter niet zonder meer stellen dat er een verschuiving heeft plaatsgevonden tussen de sector van het eerste kwartaal en de sector van het vijfde kwartaal. Het is immers mogelijk dat de werknemer(s) in kwestie ook tussentijds nog mobiel is (zijn) geweest (individueel of collectief), bijvoorbeeld tussen het tweede en derde kwartaal. Om een juist beeld te krijgen op verschuivingen tussen sectoren is het beter te kijken naar de tabellen waar de kwartaal-op-kwartaalmobiliteit wordt behandeld. Daar is de kans op tussentijdse mobiliteit (binnen één kwartaal) aanzienlijk kleiner.

Een groot deel van deze beperkingen kunnen op termijn een oplossing krijgen. De gegevens in verband met het Pensioenkadaster worden momenteel geïntegreerd in het Datawarehouse, voor de 'leefloners' wordt dit jaar een feasibilitystudie opgestart. Inmiddels wordt via een Agoraproject van de federale overheid de Datawarehouseconfiguratie aangepast aan het e-government binnen de Sociale Zekerheid. Dit zal onder andere resulteren in accuratere gegevens rond in- en uitstroom.⁸ Met de Gemeenschappen ligt er een voorstel ter ondertekening om toe te treden tot het KSZ-netwerk, wat de mogelijkheid opent om de gegevens over de werkzoekenden te integreren.

In het kader van projecten rond het beheer van de uitgaven inzake Sociale Zekerheid (vermijden gebruik van dubbele uitkeringen), wordt momenteel de integratie voorbereid in het Datawarehouse van onder andere de data over de (uitkeringen in verband met) arbeidsongevallen en beroepsziekten. Zo wordt het Datawarehouse op termijn een geïntegreerde databank waarmee de uitbouw van de actieve welvaartsstaat nauwgezet kan opgevolgd worden.

2. Panel Mobiliteit Bevolking op arbeidsleeftijd

2.1 Situering en beknopte beschrijving van het bestand

In het kader van een DWTC-project is een gestratificeerde steekproef getrokken uit het Datawarehouse. De steekproef werd getrokken op basis van cijfers **van het tweede kwartaal van 1998**, dit is het eerste kwartaal waarvoor het Datawarehouse werd gecreëerd. De steekproefpopulatie werd vervolgens ieder kwartaal opgevolgd **tot en met het derde kwartaal van 2000**, op het moment van de steekproeftrekking het meest recent beschikbare kwartaal binnen het Datawarehouse. Het steekproefdesign werd opgesteld door het Centre de Sociologie du Travail, de l'Emploi et de la Formation (TEF), met medewerking van het Steunpunt Werkgelegenheid, Arbeid en Vorming (WAV). De Kruispuntbank Sociale Zekerheid (KSZ) heeft de effectieve trekking uitgevoerd.

⁸ Agoraprojecten beogen een samenwerking tussen administraties en wetenschappers met als opzet het Belgisch statistisch systeem te reorganiseren.

Bij de steekproeftrekking werd de populatie uit het Datawarehouse verdeeld naar gewest, arbeidsmarktpositie, woonplaats, en voor de werkenden ook naar activiteitssector. Opzet was immers niet alleen arbeidsmarktmobiliteit te analyseren, maar ook om het fenomeen jobmobiliteit te bekijken. Van de meeste cellen werd 20% van de populatie overgehouden in de steekproef. Enkel bij de groep loontrekkenden werd in een aantal gevallen slechts 10% overgehouden in de uiteindelijke steekproef. Hierdoor was het nodig om de steekproef te herwegen. Omdat uit een deel van de populatie maar 10% is overgehouden in de steekproef, moeten we deze statistische eenheden in de steekproef dubbel wegen. Op die manier bekomen we een **gewogen steekproef**. Het is echter ook mogelijk om de gegevens uit het bestand te **extrapoleren naar de totale datawarehouse-populatie**.

We overlopen vervolgens kort de variabelen die per socialezekerheidsinstelling zijn opgenomen in het databestand. Daarnaast zijn er nog een aantal variabelen in het bestand die meer informatie over de persoonskenmerken bevatten. In bijlage B1.2 is de volledige variabelenlijst opgenomen.

RSZPPO (Rijksdienst voor Sociale Zekerheid van de Provinciale en Plaatselijke overheidsdiensten): Arbeidsvolume, arbeidsregime, grootte van de werkgever in arbeidsplaatsen, vestigingsplaats werkgever, pilootnummer van de juridische werkgever, sector van tewerkstelling, salaris en belangrijkheid van de job (of de PPO-job de belangrijkste job is of niet).

RSZ (Rijksdienst voor Sociale Zekerheid): Grootte van de werkgever in arbeidsplaatsen, sector van tewerkstelling, sectorcode (overheid/privé), code die aangeeft of de werkgever al dan niet meerdere vestingen heeft, statuut (arbeider, bediende, ambtenaar), aantal bezoldigde voltijdse/deeltijdse dagen, arbeidsregime, percentage deeltijd RSZ, voornaamste vestigingsplaats werkgever, identiek werkgeversnummer, salaris en belangrijkheid van de job.

RSVZ (Rijksinstituut voor de sociale verzekeringen der zelfstandigen): Beroepscode en belangrijkheid van de job.

ANDERE: Statuut, aantal loontrekkende jobs, totaal aantal jobs, aantal jobs bij dezelfde werkgever, invaliditeit, leeftijd, arrondissement, gewest, nationaliteit, geslacht en kwartaal overlijden.

2.2 Mogelijkheden en beperkingen

De *meerwaarde* van deze steekproef ten opzichte van de Datawarehouse basistoepassingen zijn tweeërlei. Ten eerste bevat het bestand een groot aantal variabelen die onderling kunnen worden gekruist en die niet aanwezig zijn in de basistoepassingen. Ten tweede is het mogelijk om met behulp van het PMBA-bestand een langere periode in beschouwing te nemen (10 opeenvolgende kwartalen) dan met behulp van de basistoepassingen.

De *beperkingen* van het PMBA-bestand zijn vooreerst dezelfde als de beperkingen van het Datawarehouse (met betrekking tot de populatie, de variabelen, de ontbrekende socio-economische gegevens en de administratieve vertragingen). Bij de analyse van het PMBA-bestand moeten we echter nog met een paar andere beperkingen rekening houden.

In het bestand is er geen rekening gehouden met de uitval. Personen uit de steekproef van het 2^e kwartaal van 1998 die in de loop van de volgende kwartalen overlijden of uit het Datawarehouse verdwijnen (diegenen die bijvoorbeeld verschuiven naar het niet-beroepsactieve segment van de arbeidsmarkt en waarover er geen informatie in het Datawarehouse beschikbaar is), worden niet vervangen in het bestand.

Dit heeft ook implicaties met betrekking tot de leeftijdverdeling in het PMBA-bestand. Het PMBA-bestand is een steekproef uit de beroepsbevolking gekend in het Datawarehouse in het tweede kwartaal van 1998. De steekproef is dan ook enkel representatief voor dat kwartaal. De negen volgende kwartalen hebben we bijgevolg te maken met een probleem van uitval. De groep van 15- tot en met 17-jarigen wordt met andere woorden steeds kleiner. In het derde kwartaal van 2000 is deze groep zelfs helemaal niet meer vertegenwoordigd omdat ze allemaal verschoven zijn naar de volgende leeftijdsklasse. Deze personen zijn nog wel vertegenwoordigd in het bestand, maar behoren tot een volgende leeftijdscategorie omdat ze gedurende de 10 opeenvolgende kwartalen ouder zijn geworden. Bij de verdeling naar leeftijd wordt deze vertekening duidelijk geïllustreerd, maar ook bij andere variabelen kan dit probleem voorkomen.

Een oplossing hiervoor is dat het bestand elk kwartaal aangevuld en geüpdatet wordt. Momenteel gebeurt dit echter nog niet. We hebben in onze analyses dan ook geopteerd om de leeftijdsverdeling van het tweede kwartaal van 1998 te gebruiken om een representatieve verdeling te kunnen weergeven. We moeten hier dan wel rekening houden met een kleine vertekening. Een persoon kan bijvoorbeeld 23 jaar zijn in het tweede kwartaal van 1998 en pas in het derde kwartaal van 2000 instromen in het zelfstandige statuut. We rekenen deze persoon bij de 15- tot en met 24-jarigen terwijl hij eigenlijk bij de categorie 25- tot en met 39-jarigen hoort op het moment dat hij of zij instroomt in het zelfstandige statuut.

Het PMBA-bestand heeft ook te kampen met een vertekening in verband met jobmobiliteit. De correcties die zijn doorgevoerd in het Datawarehouse met betrekking tot de berekening van jobmobiliteit (op basis van verandering van uniek werkgeversnummer) zijn niet toegepast op het PMBA-bestand. In de analyse over de loongegevens in deel 3 moet dan ook rekening gehouden worden met een vertekening wat betreft jobmobiliteit.

Een laatste beperking van het PMBA-bestand is het ontbreken van de niet-beroepsactieven. Het PMBA-bestand is een steekproef uit de Belgische beroepsbevolking. Dit betekent dat het **niet-beroepsactieve segment** van de bevolking niet vertegenwoordigd is in onze steekproef, met uitzondering van de personen in voltijdse loopbaanonderbreking of voltijds brugpensioenen die wel opgenomen zijn in de steekproef. Het tweede kwartaal van 1998 bevat met andere woorden geen niet-beroepsactieven. De volgende kwartalen bevatten wel niet-beroepsactieven. Dit zijn personen die op een bepaald moment de arbeidsmarkt verlaten en geen deel meer uitmaken van de beroepsbevolking. Dit beperkt ons als we de instroom in een bepaald statuut willen onderzoeken. We kunnen enkel een representatief beeld geven van de instroom van degenen die reeds tot de beroepsbevolking (inclusief voltijdse loopbaanonderbrekers en voltijds bruggepensioneerden) behoorden. We haalden reeds aan dat uit onze analyse van de administratieve vertragingen bleek dat 5,6% van de instromers in het zelfstandige statuut afkomstig is uit de niet-beroepsactiviteit. Dit zijn personen die in het tweede kwartaal van 1998 deel uitmaakten van de beroepsbevolking (en bijgevolg opgenomen zijn in de steekproef), daarna een aantal kwartalen de arbeidsmarkt verlaten en niet-beroepsactief zijn en daarna instromen in het zelfstandige statuut. Omdat deze groep geen representatief beeld geeft van de instroom vanuit de niet-beroepsactiviteit, hebben we ervoor geopteerd om in onze analyses deze instroom buiten beschouwing te laten.

DEEL 2 ILLUSTRATIES BASISTOEPASSINGEN DATAWAREHOUSE

Inleiding

Er zijn drie basistoepassingen uit het Datawarehouse die het mogelijk maken om mobiliteit op de arbeidsmarkt te analyseren. Een eerste basistoepassing heeft betrekking op arbeidsmarktmobiliteit, een tweede op jobmobiliteit en een derde op arbeidsmarktmobiliteit vanuit een RVA-statuut. We bespreken een aantal voorbeelden.

1. Arbeidsmarktmobiliteit

Op basis van basistoepassing 8 kan de arbeidsmarktmobiliteit van de bevolking in het Datawarehouse in kaart worden gebracht. Het gaat om een verdeling naar geslacht, leeftijd, socio-economische positie en arbeidsregime op de laatste dag van een kwartaal en socio-economische positie en arbeidsregime op de laatste dag van het daaropvolgende kwartaal, de volgende 4 kwartalen of de vorige 4 kwartalen.

Deze toepassing 8 omvat drie deelt toepassingen. **Toepassing 8_I** verdeelt de bevolking tot op het niveau arrondissement en schetst de socio-economische mobiliteit tussen twee opeenvolgende kwartalen. **Toepassing 8_II** verdeelt de bevolking tot op gewest en omvat vijf meetmomenten waarbij, uitgaande van een kwartaal, de situatie van deze populatie in de *volgende* vier kwartalen wordt opgevolgd. **Toepassing 8_III** verdeelt de bevolking tot op gewest en omvat vijf meetmomenten waarbij, uitgaande van een kwartaal, de situatie van deze populatie in de *vorige* vier kwartalen wordt opgevolgd.

Onderstaande tabel is een voorbeeld van de arbeidsmarktmobiliteit tussen twee kwartalen. De rijen geven de socio-economische positie weer van het tweede kwartaal in 2000 en de kolommen die van het daaropvolgende kwartaal. Zo zien we dat er 39 028 personen loontrekkend waren in het tweede kwartaal en UVW (werkzoekend) in het derde kwartaal. Op deze manier kunnen collectieve stromen tussen verschillende arbeidsmarktposities in kaart worden gebracht. De cijfers in het vet geven weer hoeveel personen in dezelfde socio-economische positie blijven en dus niet mobiel zijn.

Tabel 2. Arbeidsmarktmobiliteit (België; 2e-3e kwartaal 2000)

3e kwartaal	Loon-trekkend	Zelf-standig	Loontrekkend + zelfstandig	UVW	Brug-pensioen	Loopbaan-onderbreking	Geschorste werk-zoekende	Andere
2e kwartaal								
Loontrekkend	2 973 032	2 244	3 242	39 028	2 499	5 566	110	87 058
Zelfstandig	626	578 412	5 552	415	7	15	0	1 555
Loontrekkend + zelfstandig	1 058	6 156	122 786	27	4	0	0	72
UVW	37 796	939	37	427 235	61	3	633	19 246
Brugpensioen	246	5	1	19	107 126	0	4	2 025
Loopbaan-onderbreking	4 315	148	5	95	0	15 777	0	1 030
Geschorste werkzoekende	87	5	0	230	4	0	1	444
Andere	122 063	4 505	371	24 836	388	331	82	1 718 787

Bron: KSZ-Datawarehouse Basistoepassing 8 (Bewerking Steunpunt WAV)

Op basis van deze stroomtabellen kunnen verschillende indicatoren worden berekend zoals in- en uitstroomgraden. Zo kunnen we bijvoorbeeld een uitstroomgraad voor de UVW's berekenen: van

de 486 318 UVW's in het eerste kwartaal zijn er 59 083 (dit is 486 318 – 427 235) die het kwartaal daarop niet meer UVW zijn, wat een uitstroomgraad van 12,1% is. Het merendeel van deze UVW's (37 796) is doorgestroomd naar een loontrekkende job.

Wanneer we in dergelijke stroomtabellen andere variabelen invoeren, zoals leeftijd of geslacht, wordt het mogelijk om vergelijkende analyses uit te voeren. Op die manier kunnen we onderzoeken welke bevolkingsgroepen bijvoorbeeld meer risico lopen om van een loontrekkende job door te stromen naar de werkloosheid of wie de grootste kans heeft om vanuit een schorsing als werkloze terug op de arbeidsmarkt te stromen.

2. Jobmobiliteit

In basistoepassing 9 wordt de populatie beperkt tot de personen die loontrekkend zijn in hun voornaamste betrekking (nomenclatuur posities 1.1 en 1.4.1 exclusief 1.1.1.1.5, de PWA'ers⁹) gedurende de hele beschouwde periode. Deze toepassing omvat twee deelt toepassingen. **Toepassing 9.I** verdeelt de loontrekkende inwoners tot op niveau arrondissement en schetst de jobmobiliteit tussen twee opeenvolgende kwartalen. **Toepassing 9.II** verdeelt de loontrekkende inwoners tot op gewest en omvat twee meetmomenten waarbij, uitgaande van de loontrekkende populatie in een kwartaal van een jaar, de situatie van deze populatie in hetzelfde kwartaal van het daaropvolgende jaar wordt weergegeven zodat jaar-op-jaarmobiliteit kan worden gemeten. Enkele tabellen omvatten vijf meetmomenten waarbij, uitgaande van de loontrekkende populatie in een kwartaal van een jaar, de situatie van deze populatie in de volgende vier kwartalen wordt weergegeven.

Wanneer we de personen selecteren die in 2000 van job zijn veranderd kunnen we kijken of deze jobmobielen hun sector van tewerkstelling verlaten en naar een andere sector verhuizen of niet. In het onderstaande voorbeeld selecteren we alle personen die werken in Nace-sector 72 (Informatica en aanverwante activiteiten) en die op kwartaalbasis van werkgever zijn veranderd.¹⁰

Tabel 3. Uitstroom uit Nace 72 naar sector (België; gemiddeld kwartaal 2000)

Nace-code	Kwartaal 2										Totaal jobmobiel	
	Kwartaal 1	72.1	72.2	72.3	72.4	72.5	72.6	51.6	64.2	74.1	Rest	(%)
72.1	20,9	19,0	2,3	0,4	0,6	0,5	11,4	5,5	6,8	32,5	100	676
72.2	16,8	22,6	1,7	0,6	0,3	0,2	9,6	5,4	7,0	35,8	100	728
72.3	12,0	19,4	0,8	0,4	0,4	0,0	6,6	7,0	5,4	47,9	100	61
72.4	5,0	13,7	0,7	3,6	0,0	0,0	10,8	10,1	6,5	49,6	100	35
72.5	13,7	11,0	1,0	0,0	1,7	1,7	22,3	5,7	3,7	39,3	100	75
72.6	10,9	7,3	3,6	1,8	0,0	3,6	5,5	7,3	21,8	38,2	100	14
72	17,9	20,1	1,9	0,6	0,5	0,4	10,9	5,7	6,8	35,4	100	1 588

Bron: KSZ-Datawarehouse Basistoepassing 9 (Bewerking Steunpunt WAV)

Gemiddeld in 2000 zijn er 676 personen die in kwartaal 1 werken in Nace 72.1 en een kwartaal later in een andere job werken. Daarvan blijft 20,9% werken in een job in dezelfde sector. De rest verhuist van sector: in de eerste plaats is de verwante sector Nace 72.2 een belangrijke bestemming. Vervolgens komt ook Nace 51.6 (Groothandel in machines, apparaten en toebehoren) naar voor als een belangrijk toevluchtsoord. Ook Nace 74.1 (Verhuur van overige roerende goederen) en 64.2 (Telecommunicatie) ontvangen een aanzienlijk deel van de jobmobielen uit Sector 72.1.

⁹ Een plaatselijk werkgelegenheidsagentschap is een dienst, erkend door de minister van tewerkstelling en arbeid, die aan werkzoekenden de kans biedt op een volledig wettelijke manier bezoldigde activiteiten uit te oefenen, met behoud van de werkloosheidsuitkering.

¹⁰ Bijlage 2.1 geeft een overzicht van de sectorindeling in het Datawarehouse.

Voor de jobmobielen in Nace 72.2 geldt grosso modo hetzelfde verhaal. Voor de andere subsectoren van Nace 72 is het aandeel dat binnen de eigen sector blijft werken echter beduidend kleiner.

3. Combinatie arbeidsmarkt- en jobmobiliteit

We kunnen ook jobmobiliteit en arbeidsmarktmobiliteit integreren in een analyse, door bepaalde bestanden van de basistoepassingen samen te voegen. Zo is het mogelijk om bijvoorbeeld de instroom in een loontrekkende job in Nace-sector 72 (Informatica en aanverwante activiteiten) te analyseren.

Tabel 4. Instroom in een loontrekkende job in Nacesector 72 (België; gemiddeld kwartaal 2000)

Nace-code	Aantal loontrekkenden ¹¹	Instroom uit andere job		Instroom uit zelfstandigheid		Instroom uit werkloosheid		Instroom uit niet-activiteit		Totale instroom	
		(n)	(%)	(n)	(%)	(n)	(%)	(n)	(%)	(n)	(%)
72.1	13 229	751	5,7	38	0,3	70	0,5	438	3,3	1 297	9,8
72.2	17 607	977	5,5	47	0,3	76	0,4	637	3,6	1 736	9,9
72.3	2 196	83	3,8	3	0,1	8	0,4	50	2,3	144	6,6
72.4	1 102	63	5,7	3	0,2	9	0,8	33	3,0	108	9,8
72.5	1 877	61	3,2	4	0,2	9	0,5	53	2,8	126	6,7
72.6	193	31	15,8	2	1,2	7	3,4	22	11,4	61	31,7
72	36 205	1 965	5,4	96	0,3	178	0,5	1 233	3,4	3 471	9,6
Totaal	3 235 914	73 414	2,3	7 122	0,2	36 087	1,1	108 885	3,4	225 507	7,0

Bron: KSZ-Datwarehouse Basistoepassing 8 en 9 (Bewerking Steunpunt WAV)

We zien dat er op kwartaalbasis 438 personen zijn ingestroomd in sector 72.1 (Computeradviesbureaus) vanuit de niet-beroepsactiviteit. Dat is 3,3% van het aantal loontrekkenden in hoofdberoep in de sector 72.1.

Globaal stellen we vast dat 7,0% van alle loontrekkenden in hoofdberoep in België een kwartaal eerder niet in zijn of haar huidige job werkte. Zij zijn dus gedurende het voorbije kwartaal nieuw ingestroomd in hun job. Zowat de helft (3,4%) stroomt in vanuit de niet-activiteit. Een andere grote groep stroomt in vanuit een andere job (2,3%) – dit zijn de zogenaamde jobmobielen. Daarnaast komt 1,1% vanuit de werkloosheid en een kleine groep (0,2%) vanuit een activiteit als zelfstandige.

Belichten we de sector Nace 72 dan valt op het aandeel instromers hoger ligt (9,6%) dan in de gemiddelde sector. Het verschil ligt vooral in het hogere aandeel instromers vanuit een andere job (5,4%). Tussen de subsectoren van Nace 72 zijn de verschillen eerder beperkt.

4. Arbeidsmarktmobiliteit vanuit een RVA-statuut

Basistoepassing 10 handelt over de arbeidsmarktmobiliteit van personen die een band hebben met de RVA. Basistoepassing 10 bestaat uit 3 delen. Basistoepassing 10_I gaat over de mobiliteit tussen twee opeenvolgende kwartalen. Basistoepassing 10_II vertrekt van de populatie afgebakend in kwartaal K/jaar J en volgt deze op tot in kwartaal K/jaar J+1. Basistoepassing 10_III vertrekt van de populatie afgebakend in kwartaal K/jaar J+1 en kijkt terug naar de situatie van deze personen tot in kwartaal K/jaar J. Zowel basistoepassing 10_II als 10_III beslaan 5 opeenvolgende kwartalen.

¹¹ Het gaat hier om loontrekkenden in hoofdberoep.

Eind juni 1999 ontvangen zo'n 387 000 personen in het Vlaams Gewest een uitkering van de RVA. Met 150 400 personen maken de voltijds bruggepensioneerden en oudere werkzoekenden hier net geen 40% van uit. Een andere grote groep wordt gevormd door de werkzoekenden, goed voor 35% van de populatie (133 400 personen). Daarnaast maken ook loopbaanonderbrekers, werkenden met RVA-steun en PWA'ers deel uit van de populatie die een RVA-uitkering ontvangt.

Precies de helft van de Vlaamse werkzoekenden met RVA-tussenkost in juni 1999 vinden we een jaar later nog steeds in dit statuut terug. Daarnaast heeft meer dan een vijfde van hen een loontrekkende of zelfstandige job gevonden en is één op tien uit de arbeidsmarkt gestapt. Er zijn grote verschillen tussen de Belgische gewesten: in het Waals en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest vinden we twee derden van de werkzoekenden een jaar later nog steeds als werkzoekende terug. De uitstroom naar werk is in deze gewesten kleiner dan in het Vlaams Gewest: slechts iets meer dan 15% van de Waalse en Brusselse werkzoekenden heeft een jaar later een job.

Om werkzoekenden sneller aan een job te helpen, kan de werkloosheidsuitkering worden 'geactiveerd' tot werkuitkering die de werkgever mag aftrekken van het nettoloon. In juni 1999 nemen in Vlaanderen 5 600 personen deel aan zo'n activeringsprogramma (banenplan, doorstromings- of herinschakelingsprogramma, eerste werkervaring, beschutte werkplaats). Meer dan 70% van de deelnemers is een jaar later aan het werk. Bij een vijfde van hen lukt dit zelfs zonder activeringssteun. Het aandeel personen dat erin slaagt om zonder steun aan het werk te blijven, neemt af met de leeftijd: bij de jongeren gaat het om meer dan een derde terwijl dat aandeel bij de 50-plussers is geslonken tot 13%. Er is ook een verschil tussen mannen en vrouwen: van de mannelijke deelnemers is een jaar later 75% aan het werk, bij de vrouwen gaat het om 69% (tabel 5).

Het merendeel van de deelnemers aan een programma in juni 1999 die een jaar later geen job hebben zijn terug in de werkloosheid beland (16,5%). Dit aandeel ligt hoger bij de vrouwen en bij de jongeren. Ongeveer een tiende van de oudere deelnemers aan een activeringsprogramma is een jaar later vrijgesteld van zoek- en stempelplicht in het stelsel van de oudere werkzoekenden.

Opnieuw verschillen de cijfers tussen de Belgische gewesten. Vooral het Waals Gewest wijkt sterk af van het Vlaamse profiel: daar is 84% van de deelnemers aan een activeringsmaatregel een jaar later nog aan de slag, zij het dat slechts 12% dit zonder RVA-steun kan. De terugstroom naar de werkloosheid is in het Waals Gewest slechts half zo groot als in het Vlaams Gewest.

Het PWA-stelsel omvat in juni 1999 zo'n 8 700 werkzoekenden die hierdoor een vrijstelling van inschrijving als werkzoekende krijgen. Meer dan 90% van hen zijn vrouwen, wat het stelsel een bij uitstek vrouwelijk profiel geeft. Het PWA-systeem slaagt er minder goed in om werkzoekenden terug aan regulier werk te helpen. In juni 2000 is meer dan de helft van de PWA'ers uit juni 1999 nog steeds als PWA'er aan de slag. De uitstroom naar werk vanuit het PWA-statuut is zeer beperkt: nog geen 5% heeft een jaar later een job. Verder is iets meer dan een vijfde terug in het 'klassieke' werkzoekende stelsel van werkzoekenden beland.

Tabel 5. Arbeidsmarktpositie in juni 2000 van deelnemers aan een activeringsprogramma in juni 1999 (Vlaams Gewest, Waals Gewest, Brussels Gewest; juni 2000)

	Vlaams Gewest						Waals Gewest	Brussels Gewest
	totaal (n=5616)	mannen (n=2316)	vrouwen (n=3300)	18-24 (n=456)	25-49 (n=4899)	50-64 (n=261)	totaal (n=4504)	totaal (n=820)
Werkend (loontrekkend of zelfstandig)	20,2	21,3	19,4	34,0	19,3	13,4	12,4	18,9
Werkend met activering	51,6	54,3	49,7	32,0	52,7	64,0	71,7	58,5
Werkzoekend	16,5	15,1	17,4	21,7	16,6	4,2	8,8	14,9
Niet-beroepsactief	7,3	7,0	7,5	7,7	7,4	5,7	5,0	4,8
Overig	4,5	2,3	6,0	4,6	4,0	12,6	2,1	2,9
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100

Bron: KSZ-Datawarehouse Arbeidsmarkt (Bewerking Steunpunt WAV)

Op basis van dergelijke analyses kunnen we met het Datawarehouse de stromen tussen verschillende arbeidsmarktposities en tussen sectoren belichten. Deze kleine oefeningen schetsen een beeld van wat zoal mogelijk is met het Datawarehouse maar zijn geenszins exhaustief. Er zijn tal van andere mogelijkheden om mobiliteitspatronen op en rond de arbeidsmarkt te onderzoeken. Afwachten wat de creativiteit van de onderzoekers zal genereren aan analyses!

DEEL 3 ILLUSTRATIES PMBA-BESTAND

Inleiding

Het PMBA-bestand kan gebruikt worden om verschillende aspecten van de arbeidsmarkt in Vlaanderen te bestuderen. We zullen het bestand vooral gebruiken voor de analyse van het thema mobiliteit op de arbeidsmarkt, maar voor een goed begrip van het bestand is het vooreerst noodzakelijk dieper in te gaan op de kenmerken van de personen (verdeling naar arbeidsmarktpositie) in de steekproef. Daarna zullen we met behulp van het 'transitionele arbeidsmarktconcept' van Günther Schmid enkele stromen op de arbeidsmarkt identificeren. We bekijken dan wat de mogelijkheden zijn om veranderingen van arbeidsmarktpositie tussen twee tijdstippen in kaart te brengen.

Maar niet alleen het vergelijken van de arbeidsmarktpositie op twee tijdstippen is mogelijk met het PMBA-bestand, er kunnen ook (individuele en collectieve) loopbanen worden geconstrueerd. Verder in deze paper zullen we bekijken op welke manier de in- en de uitstroom uit een aantal arbeidsmarktposities verloopt. Daarnaast werken we nog een ander specifiek voorbeeld uit. We gaan na of loontrekkenden die van job veranderen terecht komen in een hogere loonklasse.

1. De verdeling naar statuut

1.1 De verdeling in het 2^e kwartaal van 1998

De oorspronkelijke steekproef bevat een opdeling naar arbeidsstatuut die niet heel uitgebreid is. Tabel 6 toont deze opdeling. De personen die behoren tot de groep 'andere' zijn diegenen waarover het Datawarehouse geen informatie bevat. Het zijn bijvoorbeeld huisvrouwen of –mannen.

Tabel 6. De opdeling naar statuut

Nr	Statuut
1	Werklozen (uvw's en vrijgestelde werklozen)
2	Geschorste werkloze
3	Loontrekkenden en zelfstandige
4	Zelfstandige
5	In voltijds loopbaanonderbreking
6	Voltijds met brugpensioen
7	Loontrekkende
8	Andere

Omdat deze opdeling naar statuut vrij beperkt is, hebben we in het bestand een nieuwe variabele gecreëerd, '**statuut_q**', die meer opsplitsingen naar arbeidsmarktpositie mogelijk maakt. Deze variabele geeft een meer uitgebreide opsplitsing naar socio-economische positie weer. We zullen voor de verdere analyses niet steeds deze uitgebreide opdeling naar statuut gebruiken, maar verschillende posities samennemen, afhankelijk van de vraagstelling. Tabel 7 hieronder geeft de verschillende posities weer die deze meest ruime variabele kan innemen.

Tabel 7. Verdeling naar arbeidsmarktpositie volgens variabele statuut_q

Nr	Statuut
1	Werkloze
2	Geschorste werkloze
3	PWA met vrijstelling
4	Loontrekkend en zelfstandig (hoofdberoep)
5	Loontrekkend (hoofdberoep) en zelfstandig
6	Loontrekkend (uitzendkracht, hoofdberoep) en zelfstandig
7	Zelfstandige (incl. helpers)
8	Voltijds loopbaanonderbreking
9	Voltijds brugpensioen
10	Voltijds loontrekkende
11	Deeltijds loontrekkende
12	Loontrekkende voltijds/deeltijds onbekend
13	Loontrekkend speciaal arbeidsregime (rsz)
14	Loontrekkend uitzendkracht
15	Andere
16	Overleden

In de bijlagentabellen B3.1 wordt deze variabele voor België in het tweede kwartaal van 1998 opgesplitst naar geslacht (A), gewest (B), leeftijd (C) en nationaliteit (D). Wat direct opvalt in deze tabellen, is dat er geen personen vertegenwoordigd zijn in de nomenclatuurposities 2, 15 en 16. Voor de **posities 15 (andere) en 16 (overleden)** is dit vanzelfsprekend. Dit zijn immers de personen die niet opgenomen zijn in het Datawarehouse. In latere kwartalen zullen de personen die zijn uitgestroomd uit het Datawarehouse in deze twee categorieën zitten. Ze zijn dan ofwel overleden (positie 16) ofwel in een positie terechtgekomen waarover geen informatie beschikbaar is in het Datawarehouse (positie 15). Het gaat dan bijvoorbeeld over gepensioneerden, huisvrouwen / -mannen of werkzoekenden die niet tot de groep UVW's behoren. Aangezien de tabellen betrekking hebben op het beginkwartaal van het databestand (tweede kwartaal van 1998), is het vanzelfsprekend dat er geen personen zijn die reeds tot deze categorieën behoren.

Geschorste werklozen (positie 2) zijn ook niet aanwezig in de tabellen. Dit komt omdat er bij de steekproeftrekking voor werd gekozen om deze groep niet op te nemen omwille van informatica-technische redenen. Het is echter wel mogelijk op basis van het bestand na te gaan welke werklozen in de loop van de beschouwde periode (vanaf het derde kwartaal van 1998) geschorst worden.¹²

In de eerste tabel (B3.1A) wordt de opdeling naar geslacht gemaakt. We zien ten eerste dat er **meer mannen (58,4%) dan vrouwen (41,6%)** zijn opgenomen in het bestand. Het bestand heeft dan ook betrekking op de beroepsbevolking en vrouwen zijn oververtegenwoordigd in het niet-beroepsactieve segment. Als we de verdeling naar statuut bekijken binnen enerzijds de groep mannen, en anderzijds de groep vrouwen, merken we op dat het aandeel werklozen, voltijds loopbaanonderbrekers en deeltijds werkenden hoger ligt bij vrouwen dan bij mannen. Het aandeel zelfstandigen, voltijds loontrekkenden en voltijds bruggepensioneerden ligt dan weer beduidend hoger bij mannen.

¹² De Belgische werkloosheidsverzekering heeft een systeem van schorsing voor bepaalde werklozen, waarvan aangenomen wordt dat ze niet langer werkwilbig zijn, ter compensatie van de onbeperkte uitkeringsduur.

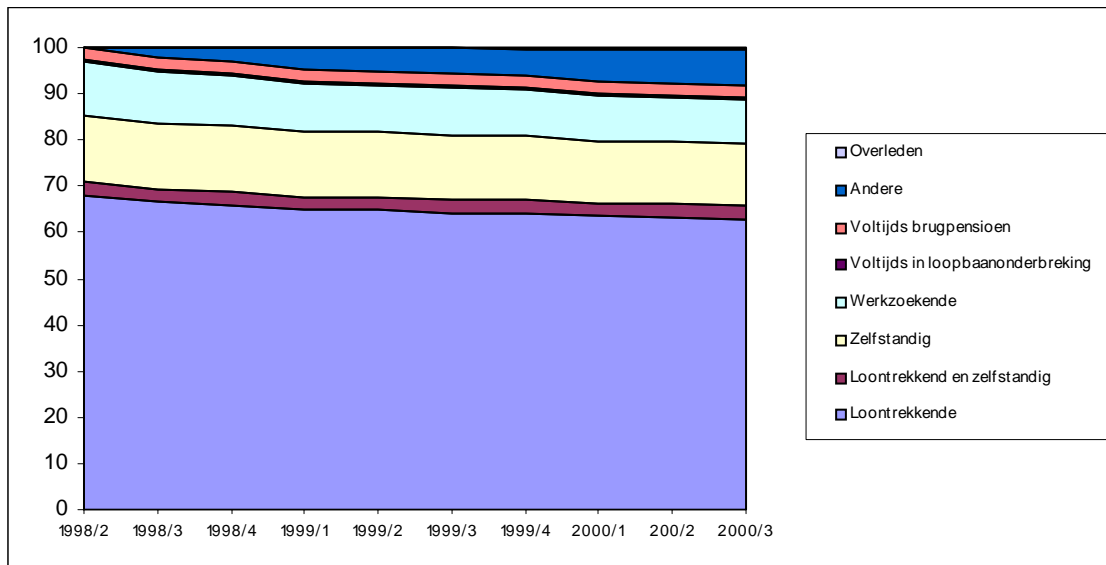
In tabel B3.1B wordt de opdeling naar **gewest** gemaakt. Uit de tabel lezen we de regionale verschillen inzake werkloosheid af. In het Vlaams Gewest behoort zowat 8,7% van de bevolking uit het bestand tot het werkloze segment, terwijl dit aandeel in het Brussels Hoofdstedelijk en Waals Gewest respectievelijk 17,7% en 16% bedraagt. Daarnaast valt op dat in het Vlaams Gewest een groter aandeel personen als voltijds loontrekkende aan de slag is. In het Vlaams Gewest bedraagt dit percentage 53,1%, in het Waals Gewest 48% en in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 46,8%.

Naar **leeftijd** (tabel B3.1C) blijkt dat vooral de middelste leeftijdsgroep goed vertegenwoordigd is in het bestand. Ook dit wekt geen verwondering aangezien die middelste leeftijdsgroep het meest actief is op de arbeidsmarkt. De jongeren (studenten) en de ouderen (gepensioneerden) zijn in vergelijking met de middengroep sterker vertegenwoordigd in het niet-beroepsactieve segment. Bij de groep van 18 tot en met 24 jaar ligt het aandeel werklozen vrij hoog (16 à 17%). Wat ook opvalt, is het vrij groot aandeel werklozen in de oudere leeftijdscategorieën. Bij de 55- tot en met 59-jarigen bedraagt dit aandeel zelfs 20%. Dit is verwonderlijk omdat de werkloosheidsgraad bij de ouderen normaal gezien vrij laag ligt in België. De verklaring hiervoor is te vinden in de constructie van de variabele arbeidsmarktpositie (tabel 2), op basis waarvan we de variabele 'statuut_q982' hebben geconstrueerd. De groep werklozen wordt immers enerzijds gevormd door personen met de Datawarehouse-nomenclatuurpositie n2 (werkzoekende met tussenkomst van de RVA) en anderzijds personen met de positie n303 (vrijstelling van inschrijving als werkzoekende). Nogal wat ouderen bevinden zich in deze laatste positie als 'oudere werkzoekende vrijgesteld van inschrijving', waardoor het aantal werklozen er relatief hoog ligt.

Een laatste tabel (B3.1D) die we in deze paragraaf bespreken maakt de opdeling naar statuut en **nationaliteit**. De zwakke arbeidsmarktpositie van niet-Belgen wordt in de tabel duidelijk geïllustreerd. Het aandeel werklozen ligt veruit het laagst bij personen met een Belgische nationaliteit (10,9%), gevolgd door personen afkomstig uit een andere EU-lidstaat (19,2%). Veruit het grootste aandeel werklozen vinden we terug bij personen met een nationaliteit van buiten de Europese Unie (31,2%). Een gelijkaardig beeld zien we als we kijken naar het aandeel voltijds loontrekkenden. Dit aandeel ligt bij Belgen namelijk een stuk hoger (51,8%) dan bij personen met een nationaliteit uit een andere EU-lidstaat (43,4%). Bij personen met een nationaliteit van buiten de Europese Unie ligt dit aandeel met 34,6% nog heel wat lager.

1.2 Evolutie tussen het 2^e kwartaal van 1998 en het 3^e kwartaal van 2000

Figuur 2 toont de evolutie van de verdeling naar statuut tussen het 2^e kwartaal van 1998 en het 3^e kwartaal van 2000. Om de figuur overzichtelijk te houden gebruiken we een minder uitgebreide verdeling naar statuut. Uit de figuur blijkt duidelijk het effect van de 'uitval'. In het beginkwartaal zijn er geen personen die behoren tot de categorie 'andere' of 'overleden' omdat deze gezien de structuur van het Datawarehouse niet zijn opgenomen in de steekproef. In het eindkwartaal van het bestand (het derde kwartaal van 2000) behoren meer dan 8% van de personen in de steekproef tot een van deze twee groepen.

Figuur 2. Evolutie van de verdeling van de steekproef (België; 2^e kwartaal 1998 – 3^e kwartaal 2000)

Bron: PMBA-bestand (Bewerking Steunpunt WAV)

2. Wie blijft er voltijds werken?

Ondanks de toename van het aandeel deeltijds werkende loontrekkenden, blijft een job als **voltijds loontrekkende** nog steeds **de norm** op de Belgische arbeidsmarkt. Zowel wat betreft het opbouwen van socialezekerheidsrechten als in termen van verloning is een voltijdse job de standaard. In deze paragraaf bekijken we niet alleen wie er meer kans heeft op een voltijds loontrekkende job, maar ook welke personen meer kans hebben om gedurende de beschouwde periode als voltijds loontrekkende aan de slag te blijven.

Eerder in deze paper werd reeds duidelijk dat mannen in vergelijking met vrouwen meer kans hebben om als voltijds loontrekkende aan de slag te zijn. Ook personen met een Belgische nationaliteit en inwoners van het Vlaams Gewest hebben meer kans om voltijds als loontrekkende te werken in vergelijking met respectievelijk personen met een vreemde nationaliteit en inwoners van het Waals of het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. In dit deel gaan we na welke personen gedurende de volledige beschouwde periode voltijds als loontrekkende aan de slag blijven. Daarnaast maken we nu ook gebruik van de variabele 'activiteitssector'.

Tabel B3.2 in bijlage toont welk aandeel van de voltijds werkende loontrekkenden in het tweede kwartaal van 1998 gedurende de volledige periode als voltijds loontrekkende aan de slag blijft. Dit aandeel ligt beduidend hoger bij **mannen** (80,3%) dan bij **vrouwen** (67,6%).

De zwakkere arbeidsmarktpositie van **jongeren en ouderen** komt ook naar voor in de tabel. De 15- tot en met 24-jarigen en de 50- tot en met 64-jarigen die in het tweede kwartaal van 1998 voltijds loontrekkende zijn, hebben het minste kans om gedurende heel de beschouwde periode voltijds in loondienst te blijven werken (respectievelijk 62,6% en 68,1%). Bij de 25- tot en met 39-jarigen (77,4%) en vooral bij de 40 tot en met 49 jarigen (84,4%) ligt dit aandeel een stuk hoger. Nochtans moeten we dit voor de ouderen niet per definitie als negatief beschouwen. Het is bijvoorbeeld mogelijk dat een deel van de ouderen zijn doorgestroomd naar pensioen of er bewust voor gekozen hebben om op het einde van de loopbaan deeltijds te gaan werken. Nochtans zijn er ook ouderen die 'verplicht' deeltijds te gaan werken.

De achterstand van **allochtonen** op de personen met een Belgische nationaliteit wordt eveneens geïllustreerd in tabel B2.3. Personen met een nationaliteit van buiten de Europese Unie die in het tweede kwartaal van 1998 als voltijds loontrekkende werkten, hebben immers heel wat minder kans om tijdens heel de periode voltijds in loondienst te blijven werken (57,1%) in vergelijking met Belgen (76,8%).

Ook naar **sector** zijn er duidelijke verschillen waar te nemen. In de secundaire sector zijn het de deelsectoren 'metallurgie' en 'productie en distributie van electriciteit, gas, stoom en warm water' waar de voltijds loontrekkenden relatief veel kans hebben om gedurende de volledige beschouwde periode voltijds in loondienst te blijven werken (85,2% en 81,6%). In de tertiaire sector is dit vooral het geval in de 'financiële diensten' (81,5%) en de 'informatica' (79,9%). In de quataire sector ten slotte hebben de voltijds loontrekkenden in de sectoren 'openbaar bestuur' (83,5%) en 'justitie, defensie en openbare veiligheid' (89,1%) het meeste kans om voltijds in loondienst te blijven werken. Sectoren waar de voltijds loontrekkenden weinig kans hebben om in dat statuut te blijven zitten zijn de 'horeca' (50,8%) en de sector 'selectie en ter beschikkingstelling van personeel' (55,7%), dit is de uitzendsector. In hoeverre de verschillen naar sector worden verklaard door persoonskenmerken van de loontrekkenden werkzaam in die sectoren moet nog blijken uit verdere analyses.

Samenvattend

Omdat een job als voltijds loontrekkende nog steeds de norm is op de Belgische arbeidsmarkt, is het niet alleen belangrijk na te gaan wie een voltijds loontrekkende job uitoefent, maar moeten we ook bekijken wie van de voltijds loontrekkenden de meeste kans heeft om als voltijds loontrekkende aan de slag te blijven. In dit deel zagen we dat mannen meer kans hebben in vergelijking met vrouwen om als voltijds loontrekkende aan de slag te blijven. Daarnaast werd ook de zwakkere arbeidsmarktpositie van jongeren, ouderen en allochtonen geïllustreerd met behulp van deze toepassing. Deze hebben immers minder kans om als voltijds loontrekkende aan de slag te blijven. Ook naar sector waren er verschillen waar te nemen.

3. Verschuivingen tussen werk en werkloosheid

Een tweede belangrijke stroom in het model van de transitionele arbeidsmarkt is de verandering van betaalde arbeid naar werkloosheid (en andersom). Tabel 8 toont de omvang van deze (wederzijdse) stromen in het PMBA-bestand. Er wordt een vergelijking gemaakt tussen twee tijdstippen (het tweede kwartaal van 1998 en het tweede kwartaal van 2000) en de verschuivingen tussen werk en werkloosheid worden opgesplitst naar geslacht, nationaliteit, gewest en leeftijd.

Tabel 8. Verschuivingen tussen het werkende en het werkloze segment naar geslacht, nationaliteit, gewest en leeftijd (België; 2e kwartaal 1998 - 2e kwartaal 2000)

(%)	Van werkloosheid naar werk	Van werk naar werkloosheid
Totaal	22,4	2,5
Geslacht		
Mannen	24,2	2,0
Vrouwen	21,1	3,2
Nationaliteit		
Belgen	23,0	2,3
Niet-Belgen, EU-onderdanen	19,3	4,2
Niet-Belgen, niet- EU-onderdanen	18,0	8,6
Gewest		
Vlaams Gewest	23,0	2,0
Waals Gewest	22,2	3,1
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	21,4	4,2
Leeftijd		
15-24 jaar	46,0	5,0
25-39 jaar	33,2	2,4
40-49 jaar	17,7	1,9
50-64 jaar	2,1	2,2

Bron: PMBA-bestand (Bewerking Steunpunt WAV)

Een eerste belangrijke vaststelling is dat een zeer grote meerderheid van zowel de werkenden als de werklozen twee jaar later niet verhuisd zijn van het werkende naar het werkloze segment en vice versa. Slechts 22,4% van de werklozen in het tweede kwartaal van 1998 behoort in het tweede kwartaal van 2000 tot het werkende segment. Voor een deel wordt dit verklaard doordat ook de vrijgestelde werklozen met tussenkomst van de RVA bij de werklozen worden gerekend in het PMBA-bestand. Uit cijfergegevens afkomstig van basistoepassing 8 van het Datawarehouse weten we immers dat slechts 8,5% van de totale groep vrijgestelde werklozen van het tweede kwartaal van 1998 in het laatste kwartaal van 1999¹³ zijn doorgestroomd naar het werkende segment van de arbeidsmarkt. De vrijgestelde werklozen bestaan voor een groot deel uit ouderen en deze oudere groep vindt in feite zeer zelden de weg naar betaalde arbeid terug. Maar dit wil niet zeggen dat de andere werkzoekenden met een tussenkomst van de RVA gemakkelijk doorstromen naar betaalde arbeid. Uit dezelfde basistoepassing blijkt namelijk dat van deze groep werkzoekenden (exclusief de vrijgestelde werkzoekenden) slechts 26,7% in het vierde kwartaal van 1999 behoort tot het werkende segment van de arbeidsmarkt.

Meer dan drie vierde van alle werkzoekenden (inclusief de vrijgestelde werkzoekenden) is er dus niet in geslaagd om twee jaar na datum tot de groep werkenden te behoren. Voor wie werk had was mobiliteit in de andere richting (van werk naar werkloosheid), gelukkig maar ook, minder gangbaar. Van alle personen in de steekproef die in het beginkwartaal betaalde arbeid verrichten, kwam slechts 2,5% twee jaar later in de werkloosheid terecht.

De opdeling naar geslacht maakt duidelijk dat een aantal kansen- of risicogroepen op de arbeidsmarkt niet alleen minder aan het werk zijn, maar dat ook een groter aandeel van de werkenden in deze groepen van het werkende naar het werkloze segment van de arbeidsmarkt verhuizen. Van alle werkende vrouwen in het tweede kwartaal van 1998 is twee jaar later 3,2% werkloos. Bij de

¹³ Mobiliteit over een langere tijdsspanne zoals in het PMBA-bestand, kunnen we niet in kaart brengen met behulp van de basistoepassingen.

mannen bedraagt dit aandeel slechts 2%. Dit aandeel ligt bij personen met een Belgische nationaliteit ook beduidend lager (2,3%) dan bij ander EU-onderdanen (4,2%) en zeker in vergelijking met personen met een nationaliteit van buiten de Europese Unie (8,6%). Daarenboven blijkt uit tabel 8 dat deze groepen ook minder kans hebben om vanuit de werkloosheid naar de groep werkenden te verhuizen.

Een blik op de verdeling naar leeftijd bevestigt deze vaststelling gedeeltelijk. Het aandeel werklozen in de oudere leeftijdscategorieën dat twee jaar later verhuisd is naar het werkende segment van de arbeidsmarkt ligt beduidend lager (2,1% bij de 50- tot en met 64-jarigen) dan gemiddeld in België (22,4%). Ook wat betreft de stroom van werk naar werkloosheid zijn er duidelijke verschillen naar leeftijd waar te nemen. Het aandeel werkende jongeren dat twee jaar later in de werkloosheid terechtkomt ligt hoger dan het aandeel ouderen dat naar de werkloosheid verhuist. Bij afvloeiingen zijn het immers in vele gevallen de jongeren (vaak met een tijdelijk contract) die het eerst ontslagen worden of wiens tijdelijk contract niet verder verlengd wordt. Maar daarnaast blijkt ook heel duidelijk dat werkloze jongeren beduidend meer doorstromen naar betaalde arbeid (46%) dan de andere leeftijdsgroepen (tabel 8). Het beeld van de jongeren is dus minder eenduidig als bij de vrouwen en de personen met een vreemde nationaliteit. Deze laatste groepen stromen gemakkelijker door van werk naar werkloosheid en minder gemakkelijk van werkloosheid van werk. Bij jongeren is de situatie anders. Het aandeel dat verhuist van werk naar werkloosheid ligt hoger dan gemiddeld, maar de jongeren vinden ook meer hun weg (terug) van werkloosheid naar werk.

Ook de regionale verschillen op de Belgische arbeidsmarkt worden duidelijk geïllustreerd in tabel 8. Vlaamse werklozen stromen gemakkelijker door naar werk (23%) in vergelijking met de Waalse (22,2%) en de Brusselse werklozen (21,4%). Vlaamse werkenden stromen ook minder door naar de werkloosheid (2%) dan hun Waalse (3,1%) en Brusselse collega's (4,2%).

Samenvattend

We onthouden twee belangrijke vaststellingen bij tabel 8. Ten eerste blijkt dat werk werk genereert en dat werkloosheid werkloosheid genereert. Hiermee bedoelen we dat een meerderheid van de werklozen en een grote meerderheid van de werkenden twee jaar na het beginkwartaal (het tweede kwartaal van 1998) nog steeds tot hetzelfde segment van de arbeidsmarkt behoren. Ten tweede wordt met behulp van deze mobiliteitsstromen de minder gunstige positie van een aantal kansengroepen duidelijk. Ook de regionale verschillen op de Belgische arbeidsmarkt worden via deze analyses onderstreept. Werklozen die behoren tot een zgn. kansengroep of die woonachtig zijn in bepaalde regio's stromen enerzijds minder vaak door naar het werkende deel van de arbeidsmarkt en anderzijds vinden we de werkenden die behoren tot deze groepen twee jaar later vaker terug in de werkloosheid in vergelijking met de *complementaire* groepen.

4. Analyse van loongegevens in het PMBA-bestand

In het bestand is voor de loontrekkenden (rsz en ppo) de variabele 'gemiddeld dagloon'¹⁴ opgenomen. Met behulp van deze variabele kunnen we nagaan of het gemiddeld dagloon toeneemt na een verandering van job. Om deze analyse uit te voeren hebben we de groep loontrekkenden afgezonderd die gedurende de hele periode als loontrekkende aan de slag blijven. Onze onder-

¹⁴ Het dagloon is een afgeleid gegeven, berekend op basis van de normale bruto bezoldiging, die als basis dient voor de berekening van de sociale zekerheidsbijdragen. In deze berekening houdt men enkel rekening met de bezoldigingen die rechtstreeks verband houden met de arbeidsprestaties uitgedrukt in bezoldigde dagen en/of bezoldigde uren. Er wordt geen rekening gehouden met het dubbel vakantiegeld, noch met premies, winstdeelnemingen, dertiende maand, gratificaties of gelijkaardige voordelen, noch met ontslagvergoedingen.

zoeksgroep bestaat uit 271 220 personen. Gewogen zijn er dit zo'n kleine 500 000 of 79,5% van alle loontrekkenden van het tweede kwartaal van 1998. Vervolgens gaan we na of deze loontrekkenden al dan niet van job zijn veranderd in een van de volgende kwartalen. Dit doen we met behulp van het pilootnummer van de juridische werkgever voor de loontrekkenden aangegeven bij de RSZPPO en met het stamnummer van de werkgever voor de loontrekkenden aangegeven bij de RSZ. Als de loontrekkende in het bestand gekoppeld wordt aan een ander piloot- of stamnummer in de loop van de periode, beschouwen we die loontrekkende als jobmobiel.¹⁵ De variabele 'gemiddeld dagloon' is ingedeeld in klassen zodat we enkel de loonsverhogingen die de klassegrenzen overschrijden kunnen identificeren. Daarom moeten de hier gepresenteerde cijfers met enige omzichtigheid worden benaderd, maar een aantal duidelijke trends kunnen desalniettemin worden beschreven.

Van de onderzoeksgroep verandert tijdens de beschouwde periode 18,1% van (loontrekkende) job. De meerderheid (81,9%) blijft daarentegen dezelfde job uitoefenen. Tabel 9 toont welk aandeel van deze loontrekkenden in het derde kwartaal van 2000 in een hogere loonklasse is terechtgekomen (ten opzichte van het tweede kwartaal van 1998). We vergelijken de loontrekkenden die wel van job zijn veranderd met de referentiegroep die niet van job zijn veranderd. Deze werkwijze heeft als voordeel dat we het effect van jobmobiliteit kunnen afzonderen. De hoogte van het loon is immers afhankelijk van verschillende factoren zoals o.a. anciënniteit en promotie(kansen). Door de groep die van werkgever veranderen te vergelijken met de loontrekkenden die bij dezelfde werkgever blijven, gaan we ervan uit dat deze factoren een gelijkaardige invloed uitoefenen op de loonsevolutie in beide groepen.

Tabel 9 toont dat 54,9% van de loontrekkenden in het derde kwartaal van 2000 in een hogere loonklasse zijn terechtgekomen ten opzichte van het tweede kwartaal van 1998. Bij de jobmobielen vinden we een groter aandeel loontrekkenden terug die in een hogere loonklasse zijn terechtgekomen (61%) in vergelijking met de loontrekkenden die bij dezelfde werkgever blijven werken (53,5%). De verhouding tussen deze twee aandelen bedraagt 1,14. Dit wil in feite zeggen dat jobmobielen 14% meer kans hebben om in de beschouwde periode in een hogere loonklasse terecht te komen. Hieruit leiden we af dat het veranderen van (loontrekkende) job een positieve invloed heeft op de hoogte van het gemiddeld dagloon.

Dit effect kan echter wel verschillen naargelang de loonklasse waarin de loontrekkende zich in het beginkwartaal bevindt. We onderscheiden grosso modo drie groepen. De eerste groep bestaat uit loontrekkenden met een gemiddeld dagloon dat niet hoger ligt dan 80 euro. In deze groep ligt het aandeel loontrekkenden die hun loonsituatie verbeteren steeds hoger bij de jobmobielen dan bij diegenen die bij dezelfde werkgever blijven werken. Het verschil in deze groep bedraagt maximum 38% en minimum 12%. De loontrekkenden die in het tweede kwartaal van 1998 gemiddeld tussen de 80 en de 125 euro per dag verdienen vormen een tweede categorie. Hier is er maar weinig verschil tussen de jobmobielen en de andere loontrekkenden. In sommige loonklassen ligt het aandeel loontrekkenden dat in een hogere loonklasse terechtkomt zelfs lager bij de loontrekkenden die van job zijn veranderd. De loontrekkenden met een gemiddeld dagloon tussen de 125 en de 150 euro vormen een laatste groep. Het verschil tussen de jobmobielen en de andere loontrekkenden is hier opnieuw aanzienlijk (een verschil van 38%). Loontrekkenden met een relatief hoog loon die veranderen van (loontrekkende) job, hebben dus aanzienlijk meer kans om in een hogere loonklasse terecht te komen dan de loontrekkenden (met een relatief hoog loon) die niet van werkgever veranderen.

¹⁵ Dit is slechts een benadering van jobmobiliteit. Dit probleem stelt zich niet in het Datawarehouse omdat er correcties op toegepast worden. Deze correcties zijn echter niet doorgevoerd in het PMBA-bestand.

Bij dit alles moeten we wel opmerken dat hoe hoger de loonklasse, des te kleiner het aandeel loontrekkenden is dat tijdens de door ons beschouwde periode in een hogere loonklasse terecht is gekomen, ongeacht of de loontrekkenden al dan niet van job zijn veranderd. In het algemeen ligt het aandeel loontrekkenden dat in een hogere loonklasse terecht komt dus hoger in de lagere loonklassen (waar er meer ruimte voor verbetering is). De voorgaande paragraaf besprak daarentegen enkel de grootte van het verschil tussen de loontrekkenden die bij dezelfde werkgever zijn gebleven en de loontrekkenden die van werkgever zijn veranderd.

De opdeling naar leeftijd leert dat dit verschil tussen de jobmobielen en de andere loontrekkenden aanwezig is in alle leeftijdsklassen. Het aandeel loontrekkenden dat in het derde kwartaal van 2000 in een hogere loonklasse is terechtgekomen ligt steeds hoger bij de jobmobielen. Het verschil tussen beide groepen ligt bij de jongeren wel een stuk hoger in vergelijking met de oudste leeftijdsklassen. Dat van job veranderen een positieve invloed kan hebben op de hoogte van het loon geldt dus in grotere mate voor de jongere dan voor de oudere leeftijdsklassen.

Tabel 9. Aandeel loontrekkenden die in een hogere loonklasse zijn terechtgekomen nadat ze al dan niet van werkgever zijn veranderd naar geslacht

Gemiddeld dagloon	Totaal			Totaal
	Geen mobiliteit	Wel mobiel	Ratio	
< 50	75,6	87,3	1,15	79,3
50-60	51,4	70,9	1,38	57
60-70	52,2	60,9	1,17	54,3
70-80	55,2	61,6	1,12	56,5
80-90	56	57,9	1,03	56,3
90-100	60,4	58,5	0,97	60,1
100-110	62,8	58,8	0,94	62,3
110-125	47,9	51,2	1,07	48,3
125-150	31,2	43,2	1,38	32,7
>150	0	0		0
Totaal	49,1	57,3	1,17	50,6
Totaal zonder >150	53,5	61	1,14	54,9
15-24 jaar	60,4	68	1,13	63,5
25-39 jaar	57,6	62,9	1,09	58,7
40-49 jaar	51,2	52,2	1,02	51,3
50-64 jaar	40,8	43,8	1,07	41,1
Andere	36,1	46,1	1,28	37,1
Belg	53,5	61,2	1,14	54,9
Andere EU	53,5	60,2	1,13	54,8
Niet-EU	49,7	56,1	1,13	51,5
Mannen	56,3	62,6	1,11	57,5
Vrouwen	49,8	58,7	1,18	51,3

Bron: PMBA-bestand (Bewerking Steunpunt WAV)

De opdeling naar nationaliteit toont ten eerste dat het verschil tussen de jobmobielen en diegenen die bij de zelfde werkgever blijven, aanwezig is bij zowel de Belgen, de loontrekkenden met en andere Europese nationaliteit als bij de loontrekkenden met een niet-Europese nationaliteit. Ten tweede blijkt dat de loontrekkenden met een nationaliteit van buiten de Europese Unie minder kans

hebben om in een hogere loonklasse terecht te komen in vergelijking met de loontrekkenden met een Europese nationaliteit, ongeacht of ze van job veranderen of niet. Ook deze analyse toont dus de zwakkere positie van niet-Europese vreemdelingen op de Belgische arbeidsmarkt duidelijk.

Hetzelfde geldt voor vrouwen, het aandeel onder hen dat in het derde kwartaal van 2000 zich in een hogere loonklasse bevindt (51,3%) ligt immers lager dan hetzelfde aandeel bij de mannen (57%). Daarnaast is het verschil tussen jobmobielen en loontrekkenden die bij dezelfde werkgever zijn blijven werken aanwezig bij zowel mannen als bij vrouwen. Dit verschil is echter groter bij vrouwen (18%) dan bij mannen (11%).

Samenvattend

Uit het voorgaande kunnen we besluiten dat ongeveer 55% van de loontrekkenden uit het bestand in het derde kwartaal van 2000 in een hogere loonklasse zijn terechtgekomen in vergelijking met het tweede kwartaal van 1998. Niet iedereen heeft evenveel kans om in een hogere loonklasse terecht te komen. In het algemeen geldt dat hoe hoger de loonklasse in het beginkwartaal is, hoe minder kans men heeft om in het derde kwartaal van 2000 in een hogere loonklasse te zitten. Ook ouderen, allochtonen en vrouwen hebben hiertoe minder kans in vergelijking met jongeren, Belgen en mannen.

Daarnaast bekeken we het verschil tussen de jobmobiele en de andere loontrekkenden. We zagen dat het veranderen van (loontrekkende) job een positieve invloed heeft op de hoogte van het gemiddeld dagloon. Wie verandert van job heeft 14% meer kans om in het derde kwartaal van 2000 in een hogere loonklasse terecht te komen in vergelijking met wie dezelfde job blijft uitoefenen. Dit is echter niet voor alle loontrekkenden zo. Wie in het tweede kwartaal van 1998 een gemiddeld dagloon van minder dan 80 euro verdiend, heeft relatief veel kans om in een hogere loonklasse terecht te komen in vergelijking met de loontrekkenden die tussen de 80 en 125 euro verdienen. Wie een gemiddeld dagloon tussen 125 en 150 euro verdiend heeft dan weer relatief veel kans om in een hogere loonklasse terecht te komen. Daarnaast is het verschil groter bij jongeren en bij vrouwen dan in de oudere leeftijdsgroepen en bij mannen. Naar nationaliteit zijn de verschillen relatief klein.

5. Analyse van de stromen in en uit het zelfstandige statuut

Met oog op het realiseren van de ambities van de actieve welvaartsstaat – zoveel mogelijk mensen zo vroeg en zo lang mogelijk aan de slag - promoot de overheid zeer sterk het zelfstandigenstatuut als instroomkans voor jongeren of als zachte ‘actieve’ uitstroommogelijkheid voor de ouderen. Gezien ook het RSZV deel uitmaakt van het Datawarehouse maakt onder andere het PMBA-bestand het mogelijk om stromen in en uit het zelfstandigenstatuut te onderzoeken. We bekijken vooreerst wie er in het 2de kwartaal van 1998 zelfstandig is en blijft. Vervolgens bespreken we de groep die uitstroomt uit het zelfstandige statuut. En ten slotte zijn er ook de ‘nieuwe zelfstandigen’ die in de loop van de tien kwartalen zelfstandig worden.

Voor de analyse verdelen we de zelfstandigen in drie groepen. In het tweede kwartaal van 1998 tellen we 640 180 zelfstandigen. Van deze groep blijft 84% gedurende de volgende negen kwartalen zelfstandig (*de eerste groep*) en 14,3% stroomt uit naar een ander statuut (*de tweede groep*). Dan blijft er nog 1,8% over. Deze groep kent een onderbreking in het zelfstandige statuut, maar dit duurt maximum drie kwartalen. Ze worden daarom niet meegeteld bij de uitstromers. Op basis van de tien opeenvolgende kwartalen waarover we beschikken kunnen we ook de instromers in het zelfstandige statuut (*de derde groep in onze analyse*) bekijken. Aangezien we van deze nieuwe zelfstandigen de arbeidsmarktsituatie van een jaar eerder bestuderen, zijn er pas nieuw inge-

stroomde zelfstandigen in het tweede kwartaal van 1999.¹⁶ Deze hebben een ander statuut in het tweede kwartaal van 1998. De volgende groep instromers zijn de personen die een zelfstandige activiteit starten in het derde kwartaal van 1999. Van deze instromers wordt de arbeidsmarktsituatie van het derde kwartaal van 1998 bekeken. De laatste groep instromers begint aan een zelfstandige activiteit in het derde kwartaal van 2000. Al deze instromers vormen samen de 'nieuwe zelfstandigen'. Het gaat in totaal om 65 615 personen. In wat volgt vergelijken we deze groepen met elkaar. Dit doen we op twee manieren. Ten eerste gaan we na wat de (persoons)kenmerken van de zelfstandigen zijn in de verschillende groepen en gaan we na of er hierin verschillen zijn waar te nemen. Ten tweede gaan we na of bepaalde persoonsgroepen in vergelijking met andere persoonsgroepen meer kans hebben om zelfstandig blijven of om uit te stromen.

5.1 De groepen naast elkaar gezet

Allereerst kunnen we de verschillende groepen zelfstandigen naast elkaar zetten in een vergelijkende tabel. Aan de drie groepen die we hiervoor besproken hebben, voegen we nog een vierde groep toe: de zelfstandigen van het tweede kwartaal van 1998. Dit is eigenlijk de begingroep waarvan een deel zelfstandig blijft (de langdurig zelfstandigen) en een deel uitstroomt (de uitstromers). De vierde groep wordt gevormd door de nieuwe zelfstandigen (de instromers).

Bijlage B3.3 zet de groepen naast elkaar voor een aantal kenmerken. De zelfstandigen van het tweede kwartaal van 1998 hebben een groot aandeel mannen (70,7%). Het grootste aandeel is woonachtig in het Vlaams Gewest (61,5%) en is tussen 25 en 39 jaar oud (37,4%). Het merendeel heeft de Belgische nationaliteit (92,8%). Dit zijn de belangrijkste kenmerken van de zelfstandigen in het tweede kwartaal van 1998.

Deze kenmerken gelden in principe ook voor de drie andere groepen. Aangezien er bijvoorbeeld meer mannelijke zelfstandigen zijn, zullen we ook een groter aandeel mannen terugvinden bij de langdurig zelfstandigen, bij de uitstromers en bij de instromers. Toch zijn de aandelen ietwat verschillend voor de drie groepen.

De kenmerken van de zelfstandigen van het tweede kwartaal 1998 worden nog wat meer uitvergroot bij de langdurig zelfstandigen. Het gaat om een nog iets hoger aandeel mannen (71,8%), inwoners van het Vlaams Gewest (62%) en zelfstandigen van Belgische afkomst (93,4%). Wat leeftijd betreft, zien we geen grote verschillen. Enkel het aandeel 40- tot en met 49-jarigen ligt iets hoger dan bij de zelfstandigen van het tweede kwartaal van 1998.

Bij de uitgestroomde zelfstandigen zijn deze kenmerken dan weer minder uitgesproken dan bij de zelfstandigen van het tweede kwartaal van 1998. Het aandeel mannen ligt een heel stuk lager (64,4%). Bij de uitstromers is een kleiner aandeel woonachtig in het Vlaams Gewest (57,7%). Ook vinden we hier meer 15- tot en met 24-jarigen en 65-plussers terug. Het aandeel 40- tot en met 49-jarigen is opmerkelijk kleiner (18,8%).¹⁷ De uitgestroomde zelfstandigen zijn ook iets vaker van Europese of niet-Europese afkomst dan bij de zelfstandigen in het tweede kwartaal van 1998.

Ten slotte zijn er nog de nieuwe zelfstandigen. Vrouwen lijken iets meer initiatief te nemen dan gemiddeld in het tweede kwartaal van 1998. Ongeveer een derde van de instromers zijn vrouwen. Dit wijst erop dat de emancipatie van vrouwen op de arbeidsmarkt zich ook doorzet met betrekking

¹⁶ We bekijken de instroom in het zelfstandige statuut op jaarbasis omwille van het probleem van de administratieve verdragen (zie deel 1).

¹⁷ Het gaat hier om de leeftijdsverdeling van het tweede kwartaal van 1998. We kijken niet naar de leeftijd van het uitstroomkwartaal omwille van het probleem van uitval. Dit geldt ook voor de leeftijdsverdeling bij de 'nieuwe zelfstandigen'.

tot het aandeel vrouwen dat een zelfstandige activiteit begint. De inwoners van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn ook iets meer vertegenwoordigd bij de instromers (10%). Maar dit gaat enkel ten koste van de inwoners van het Waals Gewest. Wat opvalt in de leeftijdsverdeling is dat voornamelijk de jongere leeftijdscategorieën aan een zelfstandige activiteit beginnen. Bijna drie vierde van de instromers is jonger dan 39 jaar, waarvan 57,7% tussen 25 en 39 jaar oud is. Uit de verdeling naar nationaliteit blijkt dat de personen met een niet-Europese nationaliteit iets meer instromen dan gemiddeld in het tweede kwartaal van 1998, dit ten koste van de personen met een Europese nationaliteit.

5.2 De blijvers en de stoppers

We vergelijken vervolgens de groep langdurig zelfstandigen met de uitstromers uit het zelfstandige statuut. We bekijken met andere woorden de groep zelfstandigen uit het tweede kwartaal van 1998 en gaan na of bepaalde persoonsgroepen meer kans hebben om zelfstandig blijven of om uit te stromen in vergelijking met andere persoonsgroepen (bijlage B3.4).¹⁸

Van de totale groep zelfstandigen blijft 85,5% zelfstandig, terwijl 14,5% zijn of haar zelfstandige activiteit stopzet.¹⁹ Mannen hebben iets meer kans om zelfstandig te blijven in vergelijking met vrouwen (86,8% bij mannen tegenover 82,4% bij vrouwen). Wie woonachtig is in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft de minste kans om zelfstandig blijven (81,3%), gevolgd door de inwoners van het Waals Gewest (84,9%). De inwoners van het Vlaams Gewest hebben dan weer meer kans dan gemiddeld om als zelfstandige aan de slag te blijven (86,4%).

Het grootste aandeel uitstromers vinden we bij de jongste (28,1%) en de oudste zelfstandigen (21,1%). Bij de 40- tot en met 49-jarige zelfstandigen blijft dan weer bijna 90% als zelfstandige aan het werk. De 25- tot en met 39-jarige en 50- tot en met 64-jarige zelfstandigen kennen een gemiddelde uitstroom. We kunnen met andere woorden aannemen dat degenen die stoppen met hun zelfstandige activiteit ofwel jongeren zijn bij wie het zelfstandige werk niet van de grond komt ofwel ouderen die aan het einde van hun loopbaan zitten. We kunnen daarnaast ook veronderstellen dat eenmaal een zaak draait (middelste leeftijdsgroep) er een kleinere kans is dat ze stopgezet wordt. Van de zelfstandigen met een niet-Europese nationaliteit zet meer dan een kwart hun zelfstandige activiteit stop (26,1%), ten opzichte van een vijfde bij de zelfstandigen met een Europese nationaliteit en slechts 14% bij de zelfstandigen met een Belgische nationaliteit.

Samenvattend

De belangrijkste kenmerken van de zelfstandigen in het tweede kwartaal van 1998 (mannelijke inwoners van het Vlaams Gewest met een Belgische nationaliteit) vinden we eveneens terug bij de drie vergelijkingsgroepen (langdurig zelfstandigen, ingestroomde en uitgestroomde zelfstandigen), maar toch zijn er een aantal opmerkelijke verschillen waar te nemen. De vernoemde kenmerken zijn namelijk het meest uitgesproken aanwezig bij de langdurig zelfstandigen en minder uitgesproken bij uitgestroomde zelfstandigen. Bij de nieuwe zelfstandigen vinden we in vergelijking meer jongeren en vrouwen terug hetgeen erop wijst dat de emancipatie van vrouwen op de arbeidsmarkt zich ook doorzet met betrekking tot het aandeel vrouwen dat een zelfstandige activiteit begint.

¹⁸ We houden hier geen rekening met de zelfstandigen die hun zelfstandige activiteit een, twee of drie kwartalen onderbreken (zie p.2). Het gaat enkel om de zelfstandigen die langer dan een jaar uitstromen uit hun zelfstandige activiteit en degenen die 10 kwartalen lang zelfstandig blijven (n=628 790).

¹⁹ Hierbij hebben we de groep zelfstandigen die met een onderbreking van het zelfstandige statuut met maximum drie kwartalen buiten beschouwing gelaten.

Als we nagaan welk deel van de zelfstandigen in het tweede kwartaal van 1998 de meeste kans hebben om hun zelfstandige activiteit gedurende de beschouwde periode te blijven voortzetten komen we tot gelijkaardige conclusies. Bepaalde persoonsgroepen hebben niet alleen meer kans om tot de zelfstandigen te behoren, als ze tot de zelfstandigen behoren hebben ze ook meer kans om zelfstandig te blijven. Mannen met een Belgische nationaliteit uit het Vlaams Gewest hebben immers de meeste kans om tot de langdurig zelfstandigen te blijven behoren. Daarnaast zien we ook dat het hoogste aandeel uitstromers terug te vinden is bij de jongste en de oudste leeftijdscategorieën.